

Årgång 26
Nr 4 1974
3:00

vi människor

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUNDS TIDNING

Ur innehållet:

**Tig Adam, lyssna
på Eva, Inga, Rita.
Från Kungälvskonferensen**

Bukarestkonferensen: Nya FN-principer om kvinnor och barnafödande

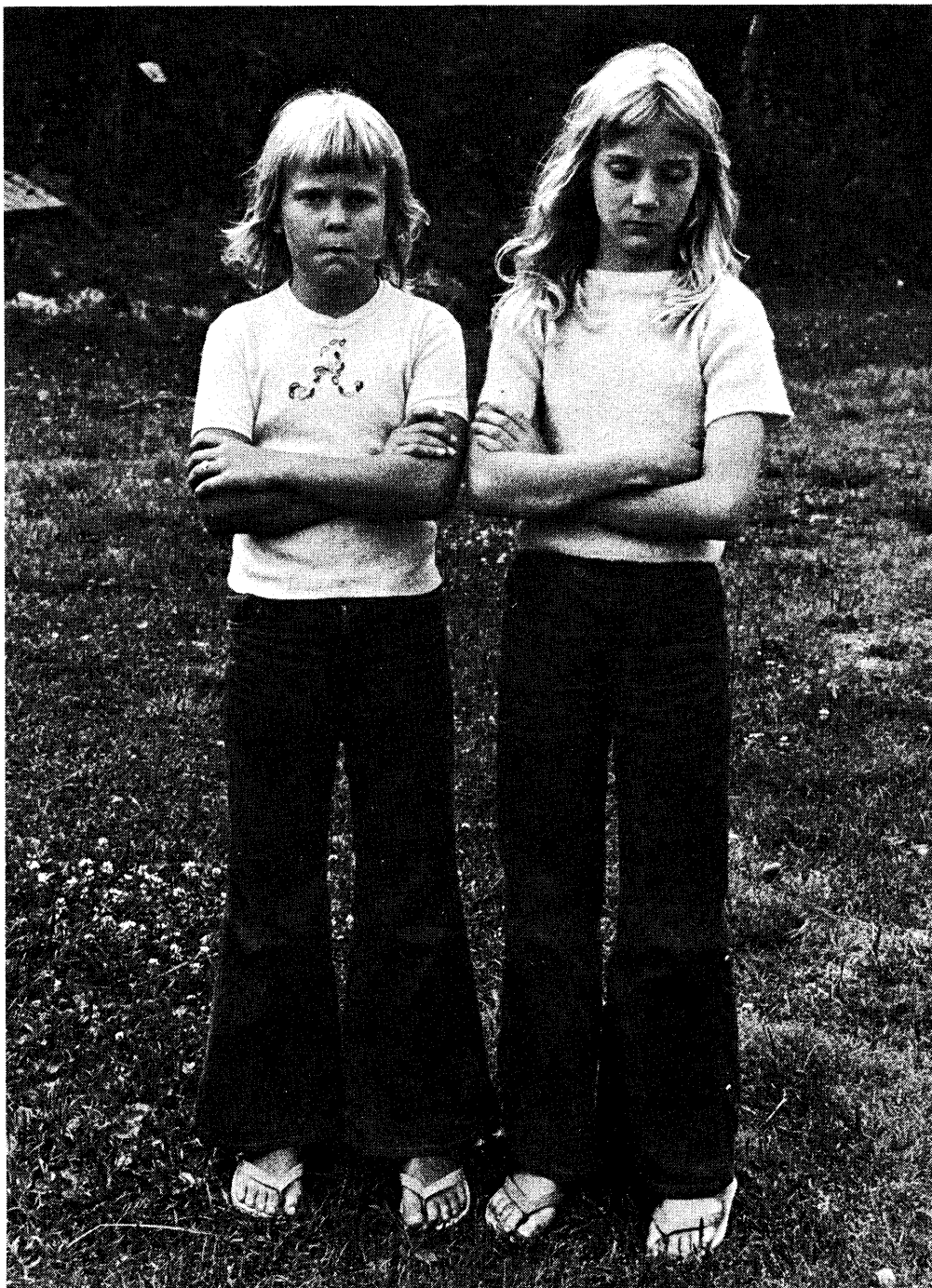
Skolans dubbla budskap

Satkäringar och sexobjekt — kvinnobild i Karbasen

Visa fram kvinnan i språket!

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställighet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidens grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

KDV hade 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV har nu tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

EFTERLYSNING

Nästa nummer av Vi Mänskor — jul-dubbel-numret som utkommer i slutet av november — handlar om kvinnokampen under 20- och 30-talen och om de äldre kvinnornas liv och erfarenheter, med intervjuer, minnen, historia. Vi behöver bilder till det numret. Om du har gamla fotografier eller andra bilder, av kvinnor, kvinnans situation (i hemmet och på arbetsplatser), från kvinnokampen — skicka in dem till Vi Mänskors redaktion, Box 3120, 103 62 Stockholm.

Skriv på om vi får behålla dem till vårt påbörjade bildarkiv eller om du vill ha dem tillbaka. Vi behöver bilderna före 1 november.

vi mänskor

nummer 4 — 1974 — 26:e årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktör:
LOUISE WALDÉN

Redaktionskommitté:

Eva Palmaer

Katja Waldén

Harriet Clayhills

Telefontid månd—fred kl. 10—14

Redaktören träffas säkrast

månd—onsd 10—12

Vi Mänskor utkommer med sex nummer om året

Prenumerationspris pr år 15 kr

Postgiro 5 13 23—4

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND

Box 3120, 103 62 Stockholm

Tel. 08/20 37 56

Sjuhäradshälsbygdens Tryckeri AB, Borås 1974

Innehåll:

Inför FN:s kvinnor: Tig
Adam, lyssna på ...

Marianne Kärre 4

Nya FN-principer om
kvinnor och barnafödande
Erland Hofsten 10

Skolans dubbla budskap.
Ulla Torpe 12

Satkäringar och sexobjekt.
Harriet Clayhills 18

Röda böror. Nea Carlsson-
Townsend 21

Visa fram kvinnan i
språket! Annika Nordin.... 22

Kort om böcker, läsarbrev
..... 28

Från jämställdhetsdelegationen 29

Följ Paris-avtalet..... 30

För Indokinas kvinnor
och barn..... 31

Omslagsbilden
har tagits av Marie Nilsson

SKV 60 år m m

När det här skrivs har förbundsmötet inte ägt rum, när det eventuellt läses är det över och vi är i full gång med att realisera besluten. Man kan alltså varken hälsa deltagarna välkomna eller rapportera om resultaten, det känns onekligen litet snopet. Jag utgår i alla fall från att vi får ett nytt handlingsprogram, som vi får redogöra för i nästa tidning och att vi beslutat oss för att intensifiera vårt arbete för fred, jämlikhet och barnens bästa — våra tre klassiska mål.

I år är det 60 år sedan vårt förbund stiftades. Initiativet togs av de två läkarna Ada Nilsson och Julia Kinberg. Det var inför hotet av det första världskriget och kampen mot kriget blev från början en huvuduppgift. Parollen var Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnans likställighet. Det var fem år före beslutet om den kvinnliga rösträtten, som inte alls kom att innebära den jämlikhet man väntat. Förbundet hette från början Föreningen frisinnade kvinnor, först 1931 fick vi namnet Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Tidigt drogs Andrea Andreen in i arbetet, vår oförglömliga ordförande och hedersordförande.

Men den här sidan har föga plats för historieskrivning. Vi Mänskor återkommer i stället med en översikt av SKV:s arbete i nästa nummer. — Vi ägnar i allmänhet liten tid åt att blicka tillbaka, vi har liksom nog av nuet och framtiden, det är kanske fel hos en organisation med ett så intressant och imponerande förflutet som vår.

Just nu har kärnkraftsdebatten blossat upp på nytt. Vi har ingen annan information än spridda rätt godtyckligt valda uttalanden i press, TV och radio. Vår åtminstone tills helt nyligen kärnkraftsglada regering har inte informerat oss direkt vad jag kunnat märka. Fyra utredningar i frågan har på kort tid sett dagens ljus, specialister uttalar sig för och emot, experter hoppar av i rask takt, kärnkraftsverken läcker och reaktorer stängs. Ena lägret uttalar att vi inte kan klara oss utan kärnkraft, andra lägret — stadigt växande — menar att i alla händelser våra efterkommande inte kommer att klara sig om vi väljer kärnkraften i dagens läge, när de tekniska problemen ingalunda är lösta.

Där ligger huvudfrågan. Ingen människa är väl emot atomenergins användande för fredliga ändamål i sig. Den dag den är riskfri och den dag man kan garantera att reaktorer ej kommer att missbrukas för framställning av atombomber blir den måhända vår räddning. Men — Gud hjälpe mig — den dagen förefaller avlägsen.

Man har jämfört strålningsriskerna med förgiftningen av luft och vatten genom eldning och industriutsläpp och t o m med ätandet av giftiga svampar. Det sista enligt en av USA:s främsta experter och ivrigaste kärnkraftsentusiaster, ordförande i amerikanska atomenergikommissionen, dr Dixy Lee Ray.

Det är dock en stor skillnad — luft- och vattenföroreningar genom olika kemiska föreningar kan undvikas med olika metoder som måste tvingas till användning. Flugsvampar kan bekämpas genom upplysning. Den radioaktiva strålningen kan vi tillsvidare inte påverka. Vi måste helt enkelt vara vaksamma och stridslystna. Det gäller inte bara oss, det gäller kommande slakten och hela vår jord.

E.P.

Är svenska kvinnor passiva och svaga?

Är afrikanskor stridbarare och säkrare?

Ja, det kan man fråga sig efter att ha avlyssnat reaktionerna på den internationella sommarskolan om "kvinnofrågor" i Kungälv i augusti inför FN:s kvinnoår 1975. Där opponerade sig afrikanskor och andra mot att män organiserade och ledde en kurs i kvinnofrågor, att de tillät sig "urvattna våra diskussioner och behandla kvinniga, mogna kvinnor som skolflickor" — och detta i ett land, där kvinnans ställning anses stark. Kritikerna i Kungälv bildade en helkvinnlig strategigrupp och drog upp en konkret handlingsplan för medsysstrar med bra kontaktadresser världen över. Marianne Kärre rapporterar från Kungälvskonferensen.

Inför FN:s kvinnoår:

Tig Adam, lyssna på Eva, Inga, Rita, Panna, Carmen, Fatima...

Fjortondagarskursen i Kungälv ordnades av FN:s stödföreningar för att förbereda FN:s internationella kvinnoår 1975. Syftet var att informera både kvinnliga och manliga ungdomar i 20—30-årsåldern om kvinnofrågor för att de ska kunna opinionsbilda i sina hemländer. 60 länder var representerade, däribland 35 länder.

Det är första gången så många landsdeltagare och så många kvinnor — två tredjedelar av kursdeltagarna — fått vara med på en "internationell sommarskola" i FN-föreningarnas regi. Sommarskolan har tidigare hållits sju gånger i Geneve men i år förlades den till Sverige, som internationellt anses ha hunnit långt i "kvinnofrågor". Svenska huvudarrangörer var Svenska FN-förbundet och Utrikespolitiska föreningarnas FN-förbund. Statliga svenska pengar har satsat av SIDA, Svenska institutet och Statens ungdomsråd.

Vad kan FN göra?

Vad kan FN göra för kvinnors frigörelse? Hur långt har FN själv hunnit med att ta in

kvinnor? Hur framskridet verkar Sverige vid närsyning? Vad kan vi göra härifrån för att hjälpa förtryckta kvinnor i Sydamerika, i Sydafrika, i Bangladesh — eller i våningen mittöver?

Här kan de frågorna, som summerar kursen, bara glimtbelysas.

— FN kan göra något, hävdade Inga Thorsson, svensk inledningstalare:

— Självtillhör jag inte dem som rycker på axlarna åt FN:s alla "år" och konferenser. De sätter igång debatt. De hjälper till att skapa ett mönster för normer, som får effekt på sikt.

Det gäller att påverka både regeringar och att nå ut med information och opinionsbildning bland de mest utsatta kvinnorna i bottenläge — i slumstäder, i eftersatta landsbygdsområden.

Kvinnorna i FN

FN som organisation går inte före med gott föredöme. Helvi Sipilä, den enda kvinnliga av FN:s tolv biträdande generalsekreterare vittnade om det:

Bara 9 av de 279 högre posterna i FN:s sekretariat är

besatta av kvinnor. Ändå har kvinnorepresentationen i FN diskuterats sedan FN:s kvinno-kommission bildades 1946. När Dag Hammarskjöld blev generalsekreterare 1954 kallade han till sig den och sade att nu skulle här bli ändring. Höga FN-poster skulle tillsättas efter kvalifikationer, inte efter ras, kön eller religion.

Sedan gick 15 år innan någon började fråga sig hur det gått med att få in kvinnor i FN. Det har gått bakåt — inte framåt. Ändå hade antalet kvalificerade kvinnliga sökanden ökat. Ett exempel: I FAO — FN:s organ för världens livsmedelsförsörjning, finns nu inga kvinnor på toppnivå. Bara 4,6 procent av de kvalificerade anställda är kvinnor. Den manliga dominansen får katastrofala följder i planeringen: FAO ägnar sig åt jordbruksfrågor och utbildning i u-länder. Kvinnor sköter där 70—80 procent av jordbruksarbetet — ett tungt fysiskt slit. Men bara 15 procent av utbildningen ges till kvinnor — resten åt män.

— Nu arbetar FN:s kvinno-kommission på att öka antalet kvinnor till 25 procent av den

kvalificerade personalen till 1975 och till 50 procent till 1980. Hur det ska gå till i praktiken vet ingen än. Sa Helvi Sipilä.

Karriärister eller feminister?

FN:s stödföreningar med de internationella överorgan ISMUN och WFUNA — medarrangörer i Kungälvskursen — skulle kunna vara rekryteringsbas för kvinnliga kandidater. Men är unga män som sitter i toppen där mer intresserade av sin egen fortsatta karriär än av "kvinnofrågor" och att få fram kvinnor till FN?

Det frågade kritiska kvinnor på Kungälvskursen efter att ha hört de unga manliga representanterna för olika länders FN-föreningar agera mot kvinnor och argumentera i debatter och gruppdiskussioner:

— En man ställde sig öppet upp och sade att han inte var intresserad i grunden av kvinnors jämlikhet.

— I sekretariatet fanns sju män, två kvinnor. Kvinnorna hade underordnade sekreterarsysslor.

— Har det drivits "svågerpolitik" vid urvalet av deltagare? Har det varit lättare att komma med, oberoende av meriter, ju bättre kontakter man haft med organisationsledningen?

Sverige förvånade

En del kungälvskursare hade trott på stora framsteg för kvinnor i Sverige. Vad kunde de inte också vänta av ett land, som redan 1968 presenterade FN ett möjligt handlingsprogram på kort och lång sikt för mäns och kvinnors jämlikhet, i Sverige som i andra länder?

Statsrådet Gertrud Sigurdson berättade om hur regeringsdokumentet "Kvinnans ställning i Sverige" mottagits med stort intresse ute i världen, hur revolutionärt det verkat mot andra länders ble-

ka, konventionella kvinno-program.

Men det dokumentet fanns inte tillgängligt på kursen, där urvalet böcker och tidskrifter för vidarestudier och grupp-rapportering var påfallande magert. Den engelska upplaga av FN-dokumentet, som givits ut av Svenska Institutet, är slut sedan länge och den franska hade inte rekviderats till kursen.

Gertrud Sigurdson summerade innehållet, berättade om socialdemokratiska kvinno-programmet och om delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor och dess arbete för att förbättra kvinnornas situation på arbetsmarknaden.

Men kungälvskursare förvånade sig ändå:

— Här i Kungälv hälsades vi av en panel av idel män. Hur kan man i Sverige ordna en kurs i "kvinnofrågor" som i sig är ett exempel på manligt förtryck?

— Vi var på studiebesök på Volvo. Där fick vi veta av en panel av idel män igen, att det inte fanns en enda kvinna i Volvos ledning. Orsaken sades vara att kvinnor inte vill ta så stort ansvar: "De har ju sin familj att tänka på" ...

Tjugo självständiga kvinnor, framför allt från Afrika, bildade en utbrytargrupp på Kungälvseminariet. Denna strategigrupp uppmanade alla kvinnor att alltid ställa sig dessa frågor: Vem har makten? Vad har de makthavande för syften? Vad är mina syften och mål?

Vem ska ha makten?

De anser det fel att män som lever fjärran från vardagen ska ha makten.

Korstryck gör kvinnor passiva

En av de inbjudna föredrags-hållarna, sociologen Rita Liljeström, från Göteborgs universitet, gav kursdeltagarna ytterligare konkreta exempel på att det ännu är långt mellan teori och praktik för kvinnors jämlikhet i ett modernt industrisamhälle som Sverige.

Det räcker inte med att yttre spärrar avlägsnats, att kvinnor får samma politiska rättigheter. Kvinnor har haft samma jämlikhet som män inför lagen i 50 år. Men fortfarande finns inre spärrar mot frigörelsen: attityder, rollförväntningar, värderingar och vanor hos både män och kvinnor. I vår kvinnodominerade uppfostran ger vi flickorna en säkrare könsrollsförankring i starten. Men ju längre upp i utbildningen man går, ju mer tar de traditionella manliga talangerna, värderingarna och spelreglerna över. Det avgörande problemet är hur man sedan rekryterar till de sektorer i samhället som dominerats av manskultur: ekonomi, politik och maktsfärer. I dagens samhälle fångas kvinnan i ett korstryck av oförenliga krav — och blir

PANNA KAISER ung lärare från Bangladesh:

— Jag är änka efter en författare och politiker som dog i frihetskampen. Jag fortsätter den kamp vi började tillsammans inom vårt kommunistiska parti för att hjälpa till att frigöra de mest exploaterade och utsatta människorna i vårt land.

— 95 procent av kvinnorna i Bangladesh är analfabeter. Jag har öppnat en fri skola för 50 kvinnor som får lära sig att läsa och nu försöker vår kvinnoorganisation samla ihop fattiga barn och ge dem undervisning.

— Kvinnor runt om i världen kan hjälpa våldtäktsoffren från kriget i Bangladesh genom att köpa deras hantverk.

RADMILA NAKARADA, familjesociolog från Jugoslavien:

— Alla särskilda kvinnoproblem är avspeglingar av andra samhällsproblem.

— I Jugoslavien finns både högt utvecklade områden och efterblivna, nästan feudala. I Sydjugoslavien betraktas kvinnorna fortfarande ungefär som arbetande djur. Det tar lång tid att ändra på detta. Det hjälper inte att vi har moderna lagar. Vi måste sprida opinionen neråt — utåt.

— Varför satt fem män i panelen här i Kungälv när vi kom? Män förstärker kanske klasskampaspekten i kvinnofrågan. Men förstår de kvinnorna?

passiva och obestämda, sade Rita L.

— Ja, ni är svaga och passiva

Rita Liljeström fick medhåll i sin bedömning av en stridbar ung kvinna, Sekai Holland, medlem av befrielse-rörelsen ZANU från Zimbabwe (Rhodesia); nu landsflyktig:

— Jag kan inte annat än uppfatta de europeiska kvinnorna som svaga och vacklande. I mitt eget land är jag stark och handlingskraftig. Som främling här känner jag mig som kvinnorna här. Det är ingen behaglig känsla. Det är som att komma tillbaka till rasism.

Ledde revolten

Sekai Holland och Fatima Massini, familjesociolog från Marocko som ger ut en doktorsavhandling på engelska om "Sexualitet och islam", anlände båda försenade till Kungälv men kom att kanalisera den pyrande kritiken mot kursarrangemangen. Främst gällde den bristen på studiematerial, på franskspråkiga översättningar för alla u-landsdelegater som bara kunde franska, på tid för verklig dialog med föreläsare. Redan skrivna föredrag delades inte ut i förväg utan lästes innantill, men framför allt gällde den mansstyrningen av diskussionerna i arbetsgrupperna som skulle behandla olika arbetstema: "kvinnor i landsbygdsområden", "kvinnor i politiken", "kvinnor och arbete" etc. När kvinnor ville diskutera konkreta, marknära problem sade män:

— Att du tycks ha personliga problem är inte särskilt intressant här. Vi ska behandla kvinnofrågor i stort...

Sekai Holland, van att kämpa för kvinnofrigörelse inom

ZANU och Fatima Massini, som närstuderat kvinnokamp i USA i två år och i Marocko intervjuat otaliga kvinnor om deras problem i familj och samhälle, samlade kring sig en utbrytargrupp av idel kvinnor:

— Vi ville kunna tala fritt om just våra personliga erfarenheter av öppet eller maskerat förtryck för att visa hur det hänger ihop med ett större system av förtryck och utnyttjande, sade de.

Bli "synlig"

Varje arbetsgrupp summerade sina diskussioner i en rapport.

De flesta har nöjt sig med att mest presentera fakta, som redan finns belagda i bokform — oftast utan att ge litteraturanvisningar — och allmänna redkommendationer till handlingsprogram för regeringar. Bara två grupper - strategigruppen och den som diskuterade "kvinnan och familjen" har arbetat mer konkret med att analysera sina egna upplevelser och från dem komma fram till vilka ändringar också enskilda individer bör arbeta för.

Strategigruppen har de mest konkreta detaljförslagen på vilka kanaler kvinnor kan arbeta genom både för sin egen och andras frigörelse. Första steget är att berätta om och jämföra sina egna erfarenheter med andra kvinnor för att komma underfund med mönstret:

— Kvinnor underskattar förtrycket, både i utsugna och utsugande länder. Kvinnoförtrycket har varit så grundligt, att kvinnor blivit "osynliga" också för sig själva... och så länge som ni bara ser andras förtryck kommer ni att förbli osynliga för er själv och era bröder...

— Kvinnor i förtryckta länder måste delta i befrielsekampen också för egen del.

Annars kommer regerandet bara att övergå från den ena uppsättningen manliga händer till den andra...

— Kvinnor i utsugande länder måste lära sig att inse att samma system — kontrollerat och dominerat av män — som förtrycker och exploaterar kvinnor i Amerika, också förtrycker och exploaterar kvinnor i Latinamerika och andra delar av världen.

Råd för handling

Några exempel: angelägna uppgifter enligt strategigruppen:

● **Ta reda på vart pengar tar vägen som ni sätter in hos banker, religiösa organisationer och försäkringsbolag. Dra tillbaka dom om de hamnar hos multinationella företag, som motarbetar ekonomisk utveckling i u-länder, typ ITT i Chile.**

Ta reda på vilka hjälpprogram er regering har och vilka villkor som är förbundna med dem. Tryck på för speciella hjälpprogram för kvinnor i mottagarländerna.

● **Organisera självhjälpsfonder, som hjälper kvinnor sätta upp egna företag och bilda organisationer, antingen i ert eget land eller i u-länder.**

● **Hjälp våldtäktsoffren från kriget i Bangladesh. De har blivit utstötta, lever isolerade, har små försörjningsmöjligheter. Samla ihop större beställningsorder på deras hantverk och sänd med betalningsorder till Panna Kaiser, 16 New Eskaton, Dacka — 2, Bangladesh.**

● **Stöd de äkta befrielse rörelserna: Frelimo i Mozambique, MPL i Angola, PAIGC i Bissau och Zanu i Rhodesia.**

● **Hjälp misshandlade kvinnor, hustrur och våldtäktsoffer... Ta reda på av polis, från sjukhus hur utbrett problemet är där ni bor. Tala med politiker, gör allmänheten uppmärksam.**

ANNIE JIAGGE, kvinnlig domare från Ghana:

— *Kvinnans frigörelse måste kopplas ihop med folkets frigörelse över hela världen. Man kan inte samtidigt tala om att bekämpa kvinnoförtrycket och förtrycka en annan grupp — som t ex de vita kvinnorna i Sydafrika.*

— *Skaffa bykvinnorna i u-land små lättskötta jordbruksmaskiner så att de kan stanna på sina små, tungarbetade jordlappar och försörja sig själva som hittills. Stora traktorer — nu insatta från i-länder — hjälper dem inte. De har inte råd att hyra dem, har med sin brist på utbildning svårt att lära sig sköta dem. Landsbygdskvinnorna kommer att förlora mest på "utvecklingen". De överger sina jordlappar för städernas ännu osäkrare försörjningsmöjligheter. Eller också väljer de att arbeta på storfarmar medan deras jord blir ödemark.*

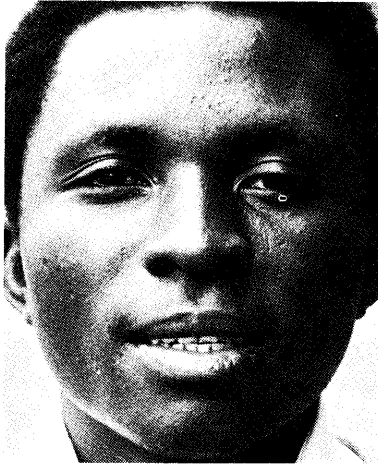
CARMEN SOLER, Chile-flykting från Paraguay:

— *I Paraguay är hälften av kvinnorna nästan helt uteslutna från varje "utvecklingsprocess". De lever på eller under existensminimum och är utlämnade till djungelns lag. Indiankvinnor hotas av slaveri och utrotning. Kvinnor på utländskt ägda storfarmar i Paraguay är som slavar, har inget beskydd, ingenstans att gå för hjälp mot storgodsägarna som har egna lagar, egen polis.*

— *Jag arbetar för att en FN-delegation för kvinnornas rättigheter ska resa till Paraguay nästa år. FN kan militärregeringen inte gärna hejda.*

— *Det skulle betyda så mycket. För de kvinnorna att bli uppmärksammade. Bara att veta att man har stöd utifrån är en enorm hjälp.*

— *FN är kanske inte den effektivaste organisationen i världen, men denna sorts moraliska stöd hoppas jag att FN kommer att ge nästa år. (Carmen Soler har suttit fängslad och flera gånger utvisats från Paraguay för att ha opinionsbildat bland kvinnor).*

ADEGBOYELE ARIYO, historiestuderande från Nigeria:

— Hittills har kvinnor varit vana att försörja sig själva i Nigeria. Men det ändras nu.

— Jag är van att se starka, självständiga kvinnor omkring mig. Jag uppfostrades av min mormor som ännu vid 80 år är den främsta maktfaktorn i vår by. Men mina manliga universitetskamrater tror att män är överlägsna kvinnor. Jag tänker bekämpa den myten i artiklar och genom en avhandling.

— Just nu har män övertaget i världen. Därför måste kvinnor prioriteras. Framför allt måste utbildningen decentraliseras, läggas ut i byarna så att kvinnorna nås.

AHMED ABNOUS, läkarstuderande från Iran:

— Islam bidrar till att hålla kvinnan förtryckt i Iran. Lagstiftningen diskriminerar dem ännu. Men debatten har börjat och de yngre kvinnorna är mycket aktiva. Det är de äldre traditionella kvinnorna som behöver påverkas. Själv tänker jag åka ut i skolor och hålla föredrag i kvinnofrågor.

PAUL FONTEYN, ekonomstuderande från Belgien:

— Min mor lärde mig och mina bröder inse, hur orättvist socialt behandlade kvinnor är. Sedan började jag läsa böcker och blev intresserad.

— I Bryssel arbetar jag som assistent vid universitetet och kan där påverka flickorna när de ska välja mellan olika utbildningslinjer. Jag försöker hjälpa och stöda dem att bryta sig ur det traditionella mönstret.

Bra adresslista

Strategigruppen ger också en bra lista på användbara adresser till kampgrupper för kvinnor, till befrielseörelser, till antirasistorganisationer och till skyddscentra för kvinnor och barn, som misshandlas i sina hem.

En speciell bilaga väddar om hjälp till ZANU, som behöver material till att rehabiliteringscentrum för offer för Smithregimen, tält, radioapparater, kläder, medicin, läkarutrustning, stipendier för utbildning.

PENNY RYAN, utbildningsforskare från Australien:

— Familjen är grunden till kvinnoförtrycket. Vi måste skapa alternativ: kollektivt boende, kollektivt uppfostran, där både män och kvinnor tar ansvar.

— Kvinnor kan aldrig frigöra sig i ett kapitalistiskt system. Men inte heller socialismen garanterar deras frigörelse så länge kärnfamiljen är kvar.

— Bara 30 procent av kvinnorna i Australien har förvärvsarbeten. Ensamma mödrar har låg status. Det finns mycket få daghem. Nu slår sig ensamma kvinnor ihop och hjälper varandra. Även en del män börjar komma med.

Mera kurser i Sverige?

De lärdomar man bör kunna dra av Kungälvskursen är att kvinnor framåt bör ta mer ak-

Fotografier:

Reportagebild (sid 6) och Forsbergs foto (övriga)

tiv del i förberedelsearbetet till kurser i "kvinnofrågor", att sådana kurser bör ordnas också för män — inte minst i administrationen — och att ett ordentligt studiematerial i ämnet bör sammanställas.

Sverige borde framöver kunna ordna tvärkulturella intensivkurser i "kvinnofrågor" på statsanslag vid våra avfolkningshotade folkhögskolor. De behöver fyllas med nytt innehåll — varför inte med ett som siktar på internationell solidaritet? ■

Vad är "arbete"?

i gruppen som arbetade med temat "kvinnor på landsbygden" i Kungälv kom det fram en bra definition på arbete (dit ju inte obetald barna- och hemvård brukar räknas):

"— Arbete är alla aktiviteter som utförs av alla samhällsmedlemmar för att möta individers och hela samhällets behov."

Att läsa vidare:

● *Grupprapporter och föredrag, skrivna på engelska, kan rekvideras från svenska FN-förbundet, Box 15 050, 104 65 Stockholm 15, eller per tel 08/44 98 35.*

● *Tidningen Arbetet, Malmö, har följt hela Kungälvskonferensen i en serie artiklar nästan dagligen med ingående personintervjuer med deltagare från olika länder under tiden 5—22 augusti.*

● *Regeringsdokument till FN 1968 "Kvinnans ställning i Sverige har utgivits på svenska av Utrikesdepartementet.*

● *"U-lands-kvinnan", bok från SIDA, som belyser kvinnornas situation i sex länder, har just givits ut i ny upplaga.*

Konsumentägt! Därför samverkan.

I butiker och varuhus, lagercentraler och industribyggnader, fordon och bärkassar – på tusentals och åter tusentals ställen i vårt land möter du den kooperativa symbolen.

Den står för en folkrörelse med rötter i 1800-talets fattig-Sverige. För 75 år sedan sökte ett antal konsumentföreningar att samla krafterna genom att skapa en centralorganisation:

Kooperativa förbundet.

Vart syftade man?

Målen på lång sikt var djärva: att omdana det ekonomiska systemet till förmån för folkets

breda lager. Medlen var praktiska: att undan för undan bygga upp en verksamhet ägd och styrd av konsumenterna själva. Idag är KF Sveriges största företag, ägt av 1,7 miljoner medlemshushåll.

Resurserna har vuxit. Men uppgiften är densamma. På kort sikt: att tillvarata konsumenternas intressen genom att producera och förmedla goda varor till så låga kostnader som möjligt.

På lång sikt: att med växande resurser verka för att samhället utvecklas i en för konsumenterna gynnsam riktning.

Konsum och Domus

KF 75 år
Konsumentägt sen 1899

Vem har makten över kvinnornas fruktsamhet? Handlar det om "familjeplanering" på folkens villkor eller om befolkningskontroll utövad av de rika länderna mot de fattiga? Det är en central fråga i u-landsdebatten, aktualiserad genom befolkningskonferensen i Bukarest. Erland Hofsten, medförfattare till den kritiska boken "Mera folk", skriver från konferensen: Skiljelinjen går nu mellan dem som tror att de rika ländernas välgörenhet kan åstadkomma de nödvändiga sociala och ekonomiska reformerna och dem som hävdar att en verklig förändring är möjlig först när de fattiga folken av egen kraft frigjort sig från beroendet av den rika världen och sin egen överklass. Kvinnorna spelade en viktig roll i Bukarest. Bl a lyckades man genomdriva en paragraf där det obetalda kvinnoarbetet i hemmen och jordbruket skall inräknas i nationalekonomin!

Nya FN-principer om kvinnor och barnafödande

Flertalet länder i den Tredje världen styrs av regeringar, som bara representerar en liten överklass och som man därför sannerligen bör se med stor skepsis på. Det utesluter inte att dessa regeringar i många sammanhang tvingas inta progressiva ståndpunkter. Detta märks inte minst tydligt i samband med olika av FN anordnade konferenser, där den Tredje världens länder numera ofta uppträder gemensamt och lyckas uppnå saker, som ännu för några få år sedan skulle ha varit otänkbara. Det kunde man tydligt se vid den stora befolkningskonferensen nyligen i Bukarest. Tack vare ett samfällt agerande av progressiva krafter i hela världen — således inte bara den Tredje världens länder — kom resolutionerna i Bukarest att innehålla åtskilligt, som måste bedömas som mycket positivt.

Sen är det en annan sak att man ska tvivla på vilken betydelse konferensuttalanden har. FNs möjligheter att se till att de enskilda länderna följer vad som står i resolutionerna är naturligtvis minimala. Men

enskilda organisationer och individer kan ju alltid utnyttja uttalandena som påtryckningsmedel i det enskilda landet. Det bör de verkligen göra.

Det viktigaste beslutet i Bukarest gällde den s k handlingsplanen. Den innehåller inte mindre än 108 paragrafer — delvis mycket långa — och jag ska inte göra något försök att sammanfatta innehållet. Jag ska nöja mig med att peka på några viktiga saker, som står i planen.

Till de viktigaste hör att planen slår fast att "befolkningspolitiska åtgärder utgör en grundläggande beståndsdel i den sociala och ekonomiska utvecklingen och kan aldrig få utgöra någon ersättning för sådana åtgärder" (13 d). Bakgrunden till detta och andra besläktade uttalanden är att erfarenheten lärt att familjeplaneringsåtgärder i länder som inte utvecklas har föga effekt. Nästan alla håller nu med om att det krävs sociala och ekonomiska förändringar av samhället för att antalet födelser skall gå ned mera avsevärt. Det sade till och med John D. Rockefeller, ordförande i det amerikanska

Population Council, en organisation, som satsat mycket pengar på att dela ut preventivmedel i utvecklingsländer utan utveckling. Han inledde ett föredrag i Bukarest med att säga att han tänkt om.

Enigheten är givetvis mera skenbar än verklig. Förut gick skiljelinjen mellan dem som predikade familjeplanering, som det viktigaste av allt, och dem som sade att det är en social och ekonomisk omvandling som behövs. Nu går skiljelinjen i stället mellan dem som tror på FNs och de rika ländernas möjligheter att genom s k u-hjälp och på andra välgörenhetsbetonade sätt åstadkomma sociala och ekonomiska reformer i den fattiga delen av världen, och den motsatta sidan, som hävdar att innan de fattiga folken av egen kraft har frigjort sig från sitt beroende av den rika världen och av sin egen överklass, så blir det ingen ordning på det här klotet.

Det betyder inte att vi skall sluta att stödja FN och andra internationella organ. Katastrofhjälp kan vara betydelsefull, även om det alltid är

risk för att den hamnar i fel fickor och FN kan också på andra sätt göra nytta. Men vi ska inte ha någon övertro på möjligheterna att den vägen åstadkomma allt det som måste till. Det myckna talet om u-hjälp får inte få oss att glömma att folken i de fattiga länderna allttjämt i hög grad exploateras av de rika länderna och av egen överklass. Efterkrigstidens nationella frigörelse har inte åtföljts av någon motsvarande ekonomisk frigörelse. I många fall har utvecklingen gått åt fel håll.

Redan 1968 förklarade en FN-konferens i Teheran att föräldrar har rätt att själva bestämma hur många barn de ska ha. Detta är en viktig princip. Liknande formuleringar kom igen i Bukarest, där det exempelvis sades att "alla par och alla individer har den grundläggande mänskliga rättigheten att under frihet och ansvar besluta om antalet barn och om avståndet mellan dem samt att få kunskap och de medel som erfordras för att uppnå detta syfte". (13 f)

Man lägger här märke till att det står "couples and individuals" vilket betyder att man accepterar par som inte är gifta med varandra och ensamstående mödrar. Detta är ett framsteg. Paragrafen måste ju vidare tolkas så att alla människor har rätt att få tillgång till och kunskap om preventivmedel. Detta är också ett framsteg; som bekant finns det allttjämt många länder, där sexualundervisning

och upplysning om preventivmedel saknas, ja där preventivmedel är mer eller mindre förbjudna.

Paragrafen kan också läsas så att den klagör att tillsatser av preventivmedel till dricksvatten och koksalt eller andra liknande tvångsåtgärder för att minska barnafödandet är otillåtna. Med tanke på de många rapporter om sådana tvångsåtgärder, som har kommit fram under senare tid (se exempelvis den nyutkomna boken Mera folk), är detta en viktig sak.

Olika grupper av kvinnor var mycket aktiva i Bukarest, och det ledde till att resolutionerna kom att innehålla mera om kvinnor än vad som fanns i det utkast som förelåg vid konferensens början. I handlingsplanen sägs det exempelvis att "regeringarna bör se till att kvinnorna i full utsträckning och i lika mån som männen kommer i åtnjutande av sitt lands skolväsen samt får delta i dess sociala, ekonomiska och politiska liv" (41). Det heter vidare att "kvinnorna bör aktivt medverka, både som individer och via politiska och andra organisationer, på alla stadier och på alla nivåer, när det gäller planeringen och genomförandet av utvecklingsplaner, inklusive befolkningspolitiska åtgärder" (41 b). En intressant detalj är när den närmast följande paragrafen slår fast, att "kvinnornas ekonomiska bidrag inom hushållen och inom jordbruket skall framgå av nationalekonomis-

ka kalkyler" (41 c). Skall följden av den sistnämnda paragrafen bli att Sverige och andra länder nu äntligen börjar redovisa det obetalda kvinnoarbetet i samband med nationalräkenskpen och andra sådana kalkyler? Det vore på tiden.

Men låt mig återvända till huvudfrågan, som är fattigdomen i Tredje världen. I Latinamerika, i Afrika och inte minst i Asien finns det ofantligt många människor, som lever i misär, som saknar livets nödortft, som inte har några bostäder, som inte får lära sig att läsa, som aldrig får tillfälle att göra en produktiv insats. Dessa allt talrikare människor ropar på bröd, rättvisa och ekonomisk utveckling. I stället har vi erbjudit dem preventivmedel, vilket måste uppfattas som ett hån. Dessa människor vet att de inte är fattiga därför att de föder för många barn, utan att det är därför att de är fattiga, som de föder så många barn.

Det börjar bli bråttom. Om världen fortsätter att — de socialistiska länderna undantagna — vara uppdelad i rika och fattiga länder samt därtill inom både rika och fattiga länder i fattiga och rika människor, så hotar onekligen svåra katastrofer.

Allt flera människor börjar nu inse att problemen **kan** lösas, att det **går** att skaffa arbete åt alla de arbetslösa, att det **går** att ersätta slumbostäder med riktiga bostäder, att det **går** att skaffa mat åt alla, att det **går** att skaffa skolundervisning åt alla barn, att det **går** att frigöra alla kvinnor från det förtryck de nu är utsatta för.

Blir bara de problemen lösta, så löser sig folkökningproblemet av sig självt. All erfarenhet visar nämligen att människorna i utvecklade länder begränsar sitt barnantal så starkt att det inte just bli någon folkökning. ■

Filmserie

KVINNAN I DDR på DDR Kulturcentrum

pågår fram till februari 1975

Detaljerat program kan beställas

DDR KULTURCENTRUM

Mäster Samuelsg. 71, Box 668, 111 21 Stockholm. Tel. 21 29 64

"Skolan är som en böld i samhällskroppen. Ingen vill röra vid den eller låtsas om den". Orden är en desillusinerad lärares. Men nu börjar allt fler undersöka bölden. Ulla Torpe, högstadielärare sedan många år, skriver om ett par aktuella debattböcker om skolan och granskar tre centrala utredningar som går stick i stäv med varandra: MUT-projektet (Målbestämning och utvärdering), SIA-utredningen (Skolans inre arbete) och Betygsutredningen. Det här är en viktig artikel för alla som känner barn i skolåldern — läs den!

Skolans dubbla budskap

En vuxen människa har en — om än liten — chans att själv välja sitt jobb, sin arbetsplats. Och hon kan byta jobb om hon vill.

Ett barn från och med sju år har ingen chans att själv välja arbetsplats. För barnet finns det ett enda jobb, en enda arbetsplats i minst 9 år — för det mesta 12 år. Det jobbet är skolan.

Rent psykologiskt innebär denna brist på valmöjligheter att mycket höga krav kommer att ställas på den moderna skolan, krav som delvis frontalkrockar med varandra.

Vårt samhälle uppvisar ju inte en politisk modell utan många och svenska skolpolitiker företräder ju inte en politisk åsikt utan många.

De många kraven på skolan och de många politiska modellerna har svetsat samman en skola som är så motsägelsefull och som ger så många dubbla budskap att egentligen ingen elev nu upplever sig som hemma där.

Det kan vara intressant att se dessa problem spegla sig i två nyutkomna böcker, nämligen Åke Islings *Vägen till en demokratisk skola* (Prisma, Sthlm) och Barbro Viking, *När nu skolan ändå finns* (Prisma, Sthlm).

Åke Isling berättar om skolpolitik och skolreformer i

Sverige från 1880 — till 1970-talet. Barbro Viking i sin tur beskriver hur man som skolpsykolog skall gå tillväga för att överbrygga det gap som finns mellan den — genom skolreformerna — tänkta modellen och den verkliga, besvärliga modell som eleverna har som sitt enda alternativ i nio år.

Åke Islings bok är en lättlöst överskådlig sammanfattning av förmodligen 10 000 tals sidor utredningar, betänkanden, arkiverade föredrag, seminarieuppsatser, intervjuer, programskrifter, protokoll, remissyttranden, motioner, propositioner och helt vanliga böcker.

Den bild som växer fram ur detta imponerande sammandrag är sannerligen inte ointressant. Genom hela tre decennier — 1940, 1950- och 1960-talet — har det slutliga reformarbetet sträckt sig och är nu — representerad bl a av den i augusti publicerade SIA-utredningen — inne i ett nytt intensivt decennium.

Progressiva och konservativa krafter utkämpar hårda strider ända sedan slutet av 1800-talet. Skall folkskolan vara en *bottenskola* för alla eller skall den få fortsätta att vara en *fattigskola* för flertalet medan överklassens

barn går i privata finskolor innan de fortsätter till de högre skolorna. I nästan 100 år lyckas de konservativa slå vakt om sitt bildningsprivilegium, inte förrän på 1940-talet börjar man röra ordentligt i den djupt orättfärdiga och ojämlika institution som skolan utgjorde.

Tillsättandet av 1946 års skolkommission är en historisk händelse, Huvudsekreterare är Stellan Arvidsson, känd socialistisk ideolog utan vars stridbarhet mycket hade varit ogjort.

Det vore önskvärt att många tog del av Islings framställning av hur reformarbetet växte fram och hur intresset för det blev intensivt under ett politiskt radikalt skede och dalade kraftigt under ett motsvarande konservativt. Det råder nämligen ingen tvekan om att den nya skola som växte fram står på socialistisk grund, men då liberala och konservativa ideer från alla partier/inte minst det socialdemokratiska, enl. Isling är den socialdemokratiska ecklesiastikministern Artur Engberg konservativ "för att inte säga reaktionär" i skolfrågan/ måste in i bilden, frågan dels förhalades i oändlighet, dels urvattnades politiskt. Så småningom kom dock — inte minst genom Al-

va Myrdals insatser — den sk enhetsskolan att förverkligas, dvs *alla* barn skall nu gå i samma skolform i 9 år istället för den gamla modellen med fattigskolor och finskolor och dess övergångsformer med fyra års gemensam folkskola och sedan realskolor och gymnasium för dem som hade råd och några års ytterligare folkskola för resten av svenska folket.

Enhetsskolan är det som idag kallas *grundskola*. Vad den betytt ur social rättvisesynpunkt, inte minst på landsbygden, kan knappast överdrivas.

Ändå har mycket i den nya skolan kommit att gå snett. Islings bok ger endast delvis besked om orsakerna. Men genom att i detalj beskriva den politiska processen som uttänjd i oändlighet kan vi själva dra slutsatserna. Den socialistiska grundtanken hann bli både skamfilad och bortgjord, de eviga kompromisserna tunnade ut det sant demokratiska innehållet. Isling frågar själv bl a... "varför man aldrig på allvar prövade att istället erbjuda även rejäla block av praktisk/manuell skolning som en del av den allmänna utbildningen, dvs för alla elever i högstadiet."

Till stor del kom alltså den nya skolan att bli ett demokratiskt skal. Innehållet förändrades visserligen också men knappast i rätt riktning för alla de elever som kom från arbetar — resp. bondeklassen, dvs för dem man hade kämpat i 30—40 reform-år.

När nu skolan ändå finns

Problemen blev så stora att man bl a inrättade skolpsykologtjänster i början på sextio-talet. Om en psykologs syn på skolan som samhälle och arbetsplats skriver Barbro Viking i sin bok: När nu skolan ändå finns.

Barbro Viking är visserligen försiktig när hon ger sig på det odemokratiska innehållet i skolans demokratiska skal, överdrivet försiktig ibland, t ex när hon beskriver lärarmotståndet, men en av hennes förtjänster är att hon är *tydlig* i viktiga frågor.

Hon beskriver de motsägelser som hos eleverna skapar förvirring och hemlöshet. Som skolpsykolog måste hon dels tala om för en svag elev att samhället inte värde-erar sådana som hon och dels stärka henne i hennes självkänsla. En omöjlig uppgift. Hon påpekar tidigt i sin bok att skolan dels ställer upp på näringslivets krav på dugliga och duktiga elever samt dels håller fram läroplanen med dess riktlinjer med krav på allsidig utveckling. Hon återkommer till frågan och undrar om *psykologen ställer sig på läroplanens sida eller på konkurrenssamhällets*. Är *mångas* utveckling viktigare än *elitens*, är *själva arbetet* och *arbetsglädjen* viktigare än *slutresultatet* — *betygen*, är *individens självförverkligande* viktigare än *de absoluta kunskapsmälerna*. Står psykologen på enbart *de teoretiska begåvningarnas* sida eller på deras sida som *slås ut med ettor och tvåor i betyg med tidigt knäckt självkänsla*.

Barbro Viking menar att en psykolog måste fundera över sina egna värderingar och sedan ta konsekvenserna av detta och klart staka ut sina uppgifter på skolan i linje med detta. Bl a måste hon få lärarna att erkänna läroplanens skrivning om personlighetsutveckling. Här, skriver författaren, kolliderar psykologen med läraren och med hela samhällets värderingar. Nåja! Visserligen ser jag ibland själv mörkt på denna kollision men så svart som Viking tecknar bilden bilden är den inte. De progressiva kraf-

terna finns och de växer — även på skolorna, även bland lärarna.

Barbro Viking har också ett praktiskt-utopiskt förslag hur skolans inre arbete skulle kunna organiseras för att ge eleverna en chans dels att lära sig något, dels att koppla av, skapas, trivas.

Ägna förmiddagen åt koncentrerat studium och eftermiddagen åt skapande verksamhet och "fri forskning".

I all sin enkelhet är detta förslag det mest användbara jag läst om på länge. Det bygger dessutom på den aldrig diskuterade men helt riktiga fysilogiska sanningen att man är kluven i en förmiddags- och en eftermiddags-människa. Iakttagelser av tusentals egna elever genom åren bekräftar detta.

Författaren ställer till sist alla begrepp på huvudet genom att frankt förklara att en skolpsykolog bör jobba med skolans personal och inte med elever och föräldrar. Lyckas hon få lärare och andra att ta hand om eleverna enligt den "psykologiska" modellen har hon i det långa loppet gjort sig själv överflödig.

Barbro Vikings bok är en mycket kunnig människas bok. Den är kanske väl lågmäld för att nå fram till de sedan länge skolpolitiskt hörselskadade men detta hindrar den inte från att vara både rak och tydlig för alla dem som *vågar* höra hur det är ställt med den svenska skolan — våra barns enda arbetsplats — år 1974.

Både Isling och Viking skriver så att en vanlig människa begriper både vad Isling berättar om skolreformernas steniga väg mot fullbordan och vad Viking skriver om skolpsykologernas ofta tunga vandring på en likaså stensatt väg. Jag tror att de både avser och lyckas med att nå många föräldrar till barn som

NU SKA VI HA GRUPPARBETE SA
VI LAR OSS SAMARBETA

(MEN NI SKA
ARBETA INDIVIDUELLT SA JAG
KAN SATTA
BETYG)

MARJAN P.

alla berörs av skolans reformarbete.

MUT-projektet

En författare som däremot inte på minsta vis lyckats med den uppgiften är den ökände person som försökt beskriva vad *MUT-projektet* innebär för skolans räkning.

I en liten otäckt lilafärgad broschyr, aktuellt från Skolöverstyrelsen, specialnummer maj 1974, serveras sats, meningar och stycken av olika längd och bredd. De är tydligt avfattade på svenska språket och man urskiljer utan svårighet ord som 'skola', 'målprecisering', 'demokratisk', 'mål' och 'kompetens'.

Men tyvärr är det så att när dessa svenska ord skall sammanfogas till s k förståeliga strukturer så har den vanliga läsaren — i detta fall jag — inga redan banade spår i stora hjärnans bark att ta till. Det liksom hakar fast. Man liksom läser i mörkret.

Kunde man inte då lika gärna lägga den ifrån sig? undrar någon. Varför trötta Vi Mänskors läsare med *MUT-projektets* dimridåer?

Tänk, jag tror att upphovsmänniskan till den lilafärgade och det expertgång som står bakom honom faktiskt har hoppats att vi skall göra just det.

Lägga den ifrån oss — och så låta *MUT-projektet* få de fria händer en expertutredning får om inte vi vanliga — ickeexperter — lyckas tränga in bakom dimmorna och kanske rentav lägga oss i och till med kritisera vad experterna i framtiden tänker göra med den skola som berör och sysselsätter 100 000 tals vanliga människor.

Mitt förslag är att vi aldrig lägger ifrån oss några expertutredningar utan att först ha gjort många allvarliga för-

sök. Jag skall efter bästa förmåga göra ett sådant försök med åtminstone tre *utredningar*. Vi har redan börjat med *MUT-projektet*.

Jag talade förut om skolan som *motsägelsefull* — att den sände dubbla budskap till oss som jobbar där — och menade att vi kan söka orsaken till denna *motsättning* i den *politiska* utveckling som Isling skisserar och som ligger bakom de senaste femtio årens reformarbete.

Den *motsättningen* kommer tydligast till uttryck i *skolans läroplan*, dvs i den övergripande beskrivning av hur vi kan och bör lägga upp all vår verksamhet i skolan.

Två citat ur läroplanen kan anföras.

Citat nr 1:

Arbetet i skolan måste anpassas inte blott till den enskilde eleven utan också till hela samhällets utveckling. Det måste ha god inriktning på framtiden...

Nyckelordet är *anpassning* — till samhällets utveckling.

Citat nr 2:

De kvaliteter som särskilt bör hållas i sikte är tankens klarhet och reda, förmågan att pröva kritiskt och självständigt och motstå tendentiös påverkan, att analysera, jämföra och sammanfatta...

Undervisningen bör därvid avse att utveckla en aktiv inställning till att lära och ge sig i kast med problem samt ett kritiskt och konstruktivt tänkande i förening med en vilja till personligt ställningstagande.

Tänk när nu någon elev i kraft av citat nr 2 sätter ifråga det som framhålls i citat nr 1.

Dvs när hon "kritiskt" och "självständigt" sätter i fråga "samhällets utveckling".

Tänk när hon sätter ifråga själva citat nr 1... Men en *motsättning*, som det förvisso rör sig om, innebär inte att slaget om skolans radikalisering är förlorat, en *motsättning* kan på lång sikt göras fruktbar trots allt. Värre vore det om läroplanen blir *entydigt* inriktad på *anpassning*, dvs om det senare ledet "förmågan att pröva kritiskt och självständigt" tas bort ur skolsammanhang.

Vad har nu *MUT-projektet* med läroplanen att göra?

Har jag tolkat budskapet i den lilla lilafärgade broschyren rätt kan *MUT* få en förödande verkan på läroplanen, dvs den del som talar om rätt till kritik och självständigt tänkande.

MUT betyder Målbestämning och utvärdering. Om Målbestämning menar *MUT* så här konstigt:

Ett undervisningsmål uttrycks genom ett innehåll... Innehållet och bearbetningen av innehållet kan väga olika tungt i skilda slag av mål. De övergripande målen förs vidare till ämnena främst genom valet av metoder. Härvid dominerar alltså komponenten bearbetning. I fråga om ämnesmål balanseras de båda målkomponenterna olika såväl i skilda ämnen som inom olika delar av ett ämne. I vissa fall...

Ja, ja men så här tycks man i grunden mena: Målet för skolans verksamhet skall delas upp i *ämnesmål* som delas upp i *ämnesavsnittsmål* som i sin tur delas upp i *lektionsmål*. De som skall göra jobbet med målbeskrivningarna — omkr. 200 — har delats upp i grupper som nu arbetar med att göra exakta beskrivningar

Maria Persson har tecknat bilden av skolan i dag.

för alla sina tusentals kolleger landet runt vilket mål de skall ha för exempelvis lektion fem i ett arbetspass om utvandringen till Amerika i årskurs åtta våren 1976. Om det inte är skottår då kanske vi kan pricka in det exakta datumet också. Och varför inte klockslaget?... Nej nu var jag elak.

Men — MUT-utredarna är smarta nog att i sin lilla lila skrift plocka in en del citat från läroplanens radikala del. De får inte försvinna från papperet än. Inte än. Tiden är inte inne än. Alla de här små hemiska delmålen skall tydligt hela tiden stå i intensiv kontakt med det stora "totala målet för skolans verksamhet", vilket tycks vara "social träning", "påverkan ifråga om attityder som kan främja samhörighet och utjämning", etc. etc.

Hur ska nu ämnenas uppstyckande i myriader små delmål — utarbetade av en liten grupp med *sina speciella värderingar* — kunna bringas i samstämmighet med de finfina högtidsorden ovan. Vilka små delmål kan vi måne göra av "samsörighet", "utjämning" etc. Och — föräldrar, elever och lärare, vilka små delmål får vi av följande vackra tanke, sid 8, i vår fula lilla skrift:

Grunden för den demokratiska skolsynen — liksom för den demokra-

Hela kulturhuset

öppnas tisdag den 15 oktober kl. 14 med tal av landshövding Hjalmar Mehr och borgarrådet Thorsten Sundström i Hörsalen på tredje våningen. Elever ur Stockholms Musikgymnasium sjunger.

Ur programmet vidare:

Jag gick mig ut en afton / Svenskt prisma. Bilder i 70-talet / Vilda livet fortsätter / Ting och bruksting 74 / Harpans kraft / Armand Miehe / Rena Rama med Bernt Rosengrens kvartett / Olof Buchard / Kulturhus vad är det? / Gugge Hedrenius / Hur man spelar miljöspelet / barnverkstad / Gatan, rum för mänsklig samlevnad / m m.

tiska samhällssynen — är uppfattningen om det lika människovärdet. Denna uppfattning kan ledas tillbaka såväl till kristen tro som till humanistisk livs-åskådning.

Här tycker jag det är på sin plats att gå tillbaka till Åke Islings beskrivning av den svenska fattigskolan där 80 procent av svenska barn fick gå för inte så länge sedan. Förutom lite räkning och läsning upptogs undervisningstiden av "kristen tro", dvs bibel, postilla och katekes. Och *inte* var det väl läran om det lika människovärdet som stod i centrum utan istället lydnad för överheten utan att knysta.

Och *inte* var det väl den "kristna tron" eller ens heller de med "humanistisk livs-åskådning" som satte fart på skolans reformarbete och steg för steg tvingade fram skolans demokratisering. Det var snarare Stellan Arvidsson och hans åsiktsfränder som med bla orden "vårt människovärde vi kräva tillbaka" stod för den svåra kampen.

Vi har redan nu i skolan en långtgående och helt nödvändig planering av vårt termins-månads- och veckoarbete. En fast planering går utmärkt att förena med elevsamsverkan i undervisningen, med fri debatt, med improviserade inslag, med samsverkan mellan ämnen och klasser, med besök ut i samhället och samhällsbesök in i skolan — med en öppen och demokratisk skola alltså.

Men med av andra redan fixerade små delmål för varje lektion blir skolan ett enda stort rättexperiment från början till slut. Och den nödvändiga skapande verksamheten kommer i kläm.

MUT-projektet är bara en av alla de utredningar som sysselsätter SÖ och andra och som alla angår oss svenska

människor oerhört mycket. Vi har dessutom Barnstugeutredningen, Läromedelsutredningen, Internationaliseringsutredningen, U-68, Kompetensutredningen, Skolans Inre Arbete /SIA/, Betygsutredningen BU, LUG= Läroplansuppföljning i grundskolan. Alla utredningar sysselsätter massor av människor. Det blir skattepengar det!

SIA-utredningen

Att från MUT:s dunkla värld träda in i SIA:s/utredning om skolans inre arbete/ är som att komma ut på ett solbelyst fält där glada barn springer omkring och *trivs*.

SIA har i höst presenterat sitt huvudbetänkande som är på nästan tusen sidor. SIA vill vara en uppföljning av alla de reformer som inleddes redan på 40-talet och att den tillsattes kan till stor del tillskrivas den vantrivsel som spred sig inom det demokratiska skalet. Alltså bristen på överensstämmelse mellan innehåll och form. I ett specialnummer om SIA, PM/Pedagogiska Meddelanden/ nr 4 berättar man konkret och pedagogiskt om vad SIA har att föreslå.

1. en samlad skoldag

Nu skall skolan bli mer hemliknande och framförallt bli platsen för många andra aktiviteter än undervisning. Skolan skall redan från början kunna ta hand om barnen och på lång sikt alltså avskaffa ex. eftermiddagshem och s k nyckelbarn.

Större skoltrivsel alltså.

2. friare resursanvändning

Man skall inte vara låst av beslut som fattas centralt — dvs över huvudet på skolarbetarna — då det gäller hur stora

klasser och grupper skall vara. Detta måste bestämmas från fall till fall.

Större frihet alltså att bestämma om ekonomin.

3. arbetsenheter istället för klasser

Klasser har hittills upplevts som antingen för stora eller sammansatta på ett alltför ojämnt sätt. Det har varit svårt att skapa trivsel och samarbete. Arbetsenheten kommer att kunna dela upp sig i grupper av olika storlek och sammansättning.

Organisationen blir mera rörlig så. Klasserna blir dock inte mindre.

Större studieintresse alltså

4. en bestyrelse i spetsen för varje rektorsområde
rektor ensam skall inte besluta längre. Både rektor, lärare, annan skolpersonal, föräldrar och elever skall sitta i det som kallas för bestyrelse.

Alla skall alltså få vara med och bestämma om sin skola.

De stora tankegångarna bakom dessa och andra punkter verkar ha varit att *arbetsmiljön skall utformas av dem som är närmast berörda*, alltså idén om *närmedemokrati*. Lärare, föräldrar, elever, skall vara de som utformar skolan.

I Kalmars rektorsområde t ex har man prövat de *friare resurserna* något år och lärare som intervjuats verkar mycket positiva. I Malmö har eleverna vid Dammfriskolan prövat med mindre arbetsgrupper och funnit den fin och fungerande. I Tyresö har man prövat *samlad skoldag*, dvs satt igång med en rad fritidsaktiviteter. Man har nått *elever med problem* — också en

huvudtanke bakom SIA — och flera elever säger sig aldrig haft så skojigt i skolan förut.

Visst kan man väl sola sig på SIAS gröna ängar ganska länge — eller hur? Kommer skolan att bli en öppen fri mötesplats för oss alla rent utav? Kommer vi att kunna glömma allt vad den gjort — eller rättare sagt — inte gjort — för vår skapande glädje, vårt praktiska handlag, vår lust efter intensiv och kritisk aktivitet? Kommer vi nånsin över vad den inte gjort för att skapa och vidmakthålla vår självkänsla? *Har vi en chans nu genom SIA?*

Nu kommer MUT-utredningen in i bilden igen och det uppstår nästan total solförmörkelse. MUT ovanpå SIA — och solen alltså skymd.

Ställ SIA:s fria aktiviteter, spontana samverkan och självbestämmanderätt mot MUT:s fjärrstyrda lektionsmål, ämnesavsnittmål, ämnesmål. Dessa på sk hög nivå redan utarbetade små mål för varje arbete en grupp eller en arbetsenhet vill utföra måste *hämna istället för att aktivera verksamheten*, måste *kräva pedantisk planering istället för att uppmuntra det fria skapandet*, måste ses som en *odemokratisk fjärrstyrning som slår sönder den fina självbestämmanderätten*.

Betygsutredningen

Men de små och stora delmålen vore ändå inte så förödande om de inte också i detalj måste *kontrolleras*. Och nu kommer ännu en utredning in i bilden och frågan är om den inte är den farligaste av dem alla. Betygsutredningen.

Det slutliga förslaget från denna utredning bör komma närsomhelst. Se upp och var beredda! För att ha en chans hos oss bör den nog presenteras ännu suddigare och obegripligare än MUT. Det vore dock ödesdigert om vi inte

alla strävade efter att påverka den för den kommer slutgiltigt att *bestämma* om vår svenska skolas öde.

Vad kommer BU att innebära?

Bl a att sedan MUT i detalj granskat ett ämne och delat upp det i olika delmål en mängd prov kommer att konstrueras så att vi skall kunna mäta elevernas kunskaper i varje enskild del av ämnet. Proven måste göras *centralt*, ec. i en stor provcentral på SÖ. Det blir prov för betyget 1 och prov för betygen 2 och 3 och prov för betygen 4 och 5.

Jag ser framför mig hur en aldrig sinande ström prov via Kungl. Postverket fladdrar ut över landet, in i SIA:s soliga trivselskolor och lägger sig som flak över den fria skapande självständiga kritiskt tänkande eleven med sin nya egensinniga självkänsla.

BU innebär säkert mycket annat också. Jag lovar att äta upp läroplanen om det inte någonstans också i BU kommer att — inramat och på hedersplats — stå:

Men vad vi framförallt vill slå vakt om är det lika människovärdet.

Hur många människovärden skall inte slås sönder i den svenska skolan innan de orden blir verklighet och inte bara garnering i nya skolpolitiska modeller. ■

”— *Kvinnan, katten och flugan äro bland alla varelser de som brukar mest tid till sin toalett.*

— *Antingen tänker kvinnan ingenting eller tänker hon på någonting annat.*

— *Kvinnor äro i stånd till allt, till och med det goda.*

— *Vad jag saknar hos de flesta kvinnor är humor. De anbringa gärna sitt patos på orätt tid och ställe.*

Se där några korn under rubriken ”Sanningar och elakheter om kvinnan” i nr 36, 1908, av Karbasen, den socialdemokratiska skämttidningen som kom ut med sitt första nummer i september 1901 och slutade med julnumret 1908.

Det var för att studera de politiska karikatyrerna som jag satte mig ner med Karbasens årgångar, men medan en bit in på 1902 började jag intressera mig mera för tidskriftens sätt att framställa kvinnor.” Harriet Clayhills har gjort den här genomgången av Karbasens kvinno-syn.

Satkäringar och sexobjekt

Jag har alltid tagit skämtpress på allvar, därför att man i den kan studera samhällets undervegetation av segt rotade fördomar.

Ser man t ex på skämtsidor-
na i svensk veckopress idag och på de olika typerna av seriehäften, måste man konstatera att här har ingenting förändrats på de senaste hundra åren när det gäller uppfattningen av förhållandet mellan könen.

Kärnan i det hela är att mannen har pengarna och att kvinnan försöker komma åt dem.

Är hon ung och snygg prostituerar hon sig, är hon gammal och ful viftar hon med något tillhygge.

Herrtidningarna renodlar de sexuella grovheterna, familjetidningarnas anekdoter är mera beslöjade — men någon principiell skillnad finns inte. Hustrun gormar eller lirkar, gör dumma inköp och låter maten bränna vid, svärmor stannar för länge, sekreterare och sjuksköterskor jagar sina chefer, äldre ogifta fruntimmer är frustre-
rade satmaror.

Bläddrar man så bakåt i den

svenska skämtpressens historia, kan man konstatera att alla dessa schabloner var fullt utbildade redan när Söndags-Nisse och Kasper drog i gång på 1860-talet.

Kläder och jargong har växlat, men schemat består.

Den dumma lata pigan försvann ju småningom, när tom skämtarna hade hunnit märka att pigor och hembiträden upphört att finnas till som sociologiskt fenomen. Men kvar fanns den dumma lata servitrisen, den dumma lata butiksflickan och alla de andra hönsen.

Nå, men vi har ju i alla fall haft svenska skämttidningar med fina tecknare och bra skribenter och samhällsskildrare?

Det kan man kanske säga.

Men också de hade sina fördomar när det gällde kvinnan.

Ett par kritiska undersökningar kring Albert Engström har visat på förhållandet för hans del.

Enligt min åsikt är det i vår skämtpresshistoria bara Naggen som har försökt frigöra sig från den patriarkaliskt föraktfulla kvinno-synen.

Karbasen satt fast i den.

”Ett samhällssatiriskt organ”

När man blir lite extra sorgsen över Karbasens pigor och käringar och hålldamer, är det förstås för att man väntar sig att arbetarrörelsens organ ska vara mindre småborgerligt än Strix.

Politiskt tar Karbasen med stor energi ståndpunkt mot kapitalister och arbetsköpare liksom mot förhållandet av rösträttfrågan och andra konservativa manipulationer.

Tidningen deklarerade ofta större ambitioner än andra skämttidningar. 1904 hette det att man inte ville vara något ”knoddänt vitsblad” utan ”ett samhällssatiriskt organ”. 1905 lovade man att ”med glatt humor svinga sin färla mot allt som är bakvänt och orättvist”.

Att kvinnans ställning var bakvänt och orättvis erkände

*En gud väl mannen hava
kan
i fall han vill.
För kvinnan tycker jag
en man
kan räcka till.*

Karbasen nr 28, 1902.

man emellertid bara i den mån detta stämde med de stora linjerna i klasskampen. Att kvinnor kunde behandlas illa också inom rörelsen var otänkbart.

Karbasen stod visst på kvinnornas sida när de och deras familjer led nöd under strejker och lockouter och ekonomiska kriser.

Men det är här som när det gäller fackföreningarnas agerande: huvudsaken är att männen får bättre lön och tryggare anställningsvillkor.

Inga, eller ytterst få, kvinnor är med på teckningarna av demonstrationer och uppmarscher av olika slag. Av foton och tidningsreferat från den tiden vet vi ändå att kvinnorna inte var helt frånvarande, hur många som än var ängsliga och hur många som än var hemma med ungarna. Men *Karbasen* ser dem inte och är försåvitt symptomatisk.

Mannen: — Här ligger du hela dagarna och läser och så påstår du ändå att du är en så livlig anhängare av kvinnorörelsen.

Karbasen nr 24, 1903, bilagan

När tidningen i julnumret 1903 gör ett reportage från kontoren i Folkets Hus, rentav med foton, representeras kvinnorna av Anna Sterky som påstås stå vid spisen i "Tjänsteflickfackföreningens kök" och bränna vid maten.

Bara en kvinna inom rörelsen ägnas någon större uppmärksamhet: Kata Dalström. Men så var hon ju dessa år som mest aktiv och färgstark, henne kunde man bara inte undgå att ta med i räkningen. Hon skildras som komisk men sympatisk i sina sammandrabbningar med såväl präster och landshövdingar som anarkister.

Men så arbetade Kata inte heller inom kvinnoförbundet, utan som agitator för partiet som sådant (om också med åren mer och mer för *oppositionen* inom partiet).

Det märks i *Karbasen* hur rädda socialdemokraterna var för allt som smakade "kvinnosak". Kvinnorna skulle stöda partiarbetet, men inte hävda några speciella synpunkter. Genom att framställa kvinnoenemancipationen som ännu mera totalborgerlig än den var, ville man skrämma sina egna kvinnor från allt samröre.

Så skriver tex Ludvig Kumlien i nr 5 1907:

"Egendomligt med våra dagars kvinnorörelse är emellertid, att den utgått och fortgått genom den sk överklasskvinnan. Det är hon som nu pockar på rättigheter, hon som aldrig haft andra skyldigheter än att vara 1) lat, 2) lat, 3) lat."

— Det sägs att kvinnor likna ormar.

— Det är att förtala ormarna.

Karbasen nr 11, 1902.

Karbasen kommer vanligen ihåg att framställa sina lata kvinnor som överklass typer och kalla dem tex "fru von Pigplågar" och "änkefru von Sysslolös Latmansson".

Hur är det är kvinnan mogen för rösträtt?

Karbasen nr 11 1906

Kvinnoföraktet lyser igenom

Men det är inte alltid *Karbasens* negativa attityd till kvinnor kan accepteras som en satir mot överklassdamer.

Käringarna är lika vännelaka inbördes som damerna, unga fruar är alltid hönsiga, alla fruntimmer är ute efter pengar via karlarna.

Kluvenheten märks särskilt bra när det gäller inställningen till kvinnlig rösträtt och till kvinnligt deltagande i samhällslivet överhuvudtaget.

I nr 52 1905 gör sig Kumlien sålunda lustig över hur en ministär skulle se ut om *endast* kvinnorna hade rösträtt. Bara karlar, och vilka!

"Vilken gudaskön ministär som då skulle med dansande steg och käckt uppvidna mustascher stiga upp på taburetterna!"

För att bli uppställda till riksdags- o a val skulle herrarna få besvara följande frågor:

Kan han dansa? Ser han bra ut? Kan han sjunga? Har han mustascher? är han mörk eller ljus? Är han gift?

En följd av allt detta bleve då att till kvinnornas egen statschef utsåges herr löjtnant John Forssell.

Hon (tjänsteflicka):

— Å mamma som alltid sa att jag var för dum för att få plats i Stockholm och att jag inte dugde till något. Jag, som haft fem platser redan i första månaden och överallt blivit så omtyckt — av herrarna!

Karbasen nr 40, 1905.

Nu var man just dessa år inom rörelsen särskilt rädd för att kvinnorna skulle mista tålmodet i rösträttsfrågan och börja agitera tillsammans med de borgerligt-liberala rösträttskvinnorna. En del gjorde faktiskt detta, medan

t ex Kata Dalström ännu några år förhöll sig lojal och accepterade att allmän rösträtt för män skulle gå före.

När Kumlien refererar ett kvinnligt rösträttsmöte i Folkets Hus i Stockholm (Karbasen nr 11 1906) sticker han in en brasklapp om att han inte alls vill skoja med den stora sak "varom på mötet var tal och på vars goda och snara lösning vi alla sen förväntansfullt hoppas".

Sen skojar han med den.

"Av arbetarhustrur syntes högst få, men desto fler borgarkvinnor. Speciellt en hel del kortklippta kärnpojkar i flickkjolar och glasögon, små mustascher och bistert rynkade ögonbryn. På en såg jag till och med en lätt anstrykning till helskäg; och inget ont i det förresten. Fast det naturligtvis bör klippas jämt.

Efter herr Branting kom, vill jag minnas, en ung dam, fröken Lindhagen.

Helt enkelt för-tju-san-de!

Hur, mina herrar jag frågar, hur kan man ha hjärta att

neka fröken Lindhagen rösträtt???

Hon bar en smakfull blå klänning med röda isättningar och hennes röst var smekande och mild som västans fläktar en kväll om våren."

Till slut refererar Kumlien med sympati (men med en släng om hennes danska accent) hur Anna Sterky förbrår överklassdamerna att de inte vet vad slit och släp vill säga och att de inte förstår arbetarkvinnornas situation.

Han (halvvuxen pojke):
— Vi män skulle för länge sedan avskaffat er kvinnor, om inte det vore så motbjudande för oss att hålla de små rena.
Karbasen nr 3, 1903.

Också när kvinnorna i rörelsen ska uppmuntras är Karbasen flabbig.

Till ett stort foto i nr 33 1908 skriver man tex följande bildtext:

"Socialdemokratiska kvinnokongressen avhållen (vem håller icke av kvinnorna?)"

— Vet du, att min man inte visade någon indignation när han öfverraskade oss, det förlåter jag honom aldrig!

Karbasen nr 33 1906

Och så vidare om de "sköna damerna" som man ber vördsam om ursäkt för att man inte kan presentera dem alla med namn.

En enda man som skriver med sympati om kvinnors arbete har jag hittat i Karbasen, och han bör få en eloge: Björn Cederberg publicerade 1906 ett par visor, en om tvätterskor och en om dalkullor med säsongarbete i Stockholm. Inte är de stor konst, men de tröstar efter alla åsnesparkarna.

"Kvins-logik"

Annars skiner det överallt igenom att det nog inte skulle bli så bra om kvinnorna fick mera att säga till om.

Kvinnliga åklagaren får flirtig replik av åtalad buse, kvinnlig politiker kommer hem mitt i natten med cigarr i munnen till sitt gråtande barn. Inte kan kvinnor samarbete och inte förstår de de enklaste sammanhang.

Inte har de humor heller som inte skrattar gott åt alla dessa kvicka skämt.

Vi skämtar ju med manliga typer också, kan redaktörerna hävda.

Karbasen skämtar förvisso med feta kapitalister, ängsliga liberaler, degenererade löjtnanter, fulla gubbar.

Men inte skämtar tidskriften med MANNEN. Inte dillar den om Mannens natur, Manlig logik, Mannens sinne för humor.

Det är där den stora skillnaden ligger.

Män pressas inte ihop till ett kollektivt Väsen som det sedan generaliseras omkring.

Att också Karbasen körde med alla schablonerna kring Kvinnan var ett symptom på de småborgerliga hållningar som fanns inom rörelsen och som tyvärr har varit seglivade.

Schablonerna lever än, i populärpress och underhållning. De vittnar om förakt och bör göra oss förbannade. ■

RÖDA BÖNOR

**Kvinnokultur
— finns den?**

I Lund har några ur Grupp 8 bildat en sånggrupp som sjunger kvinnosånger. "Röda Bönor" heter gruppen. Vi är 11 stycken och spelar gitarrer, dragspel, banjo, tamburin och bongotrumma. Vi bildades för att vi tyckte det skulle vara bra med en sånggrupp som uppträdde i samband med en utställning som visades på Lunds konsthall där Anna Sjödahl och Monica Sjööställdes ut i februari i år.

I samband med den utställningen ordnade Grupp 8 en kväll på temat kvinnokultur. (Vi hade ett anförande om kvinnan i kulturen, sånggruppen sjöng kvinnosånger och läste dikter av bla Sonja Åkesson). Sånggruppen framträdde också på vårt 8:e marsfirande. Vi såg det som en bit kvinnokultur. 1 augusti framträdde gruppen på Kvinnofestivalen i Köpenhamn (se också sid 31).

Att ha en sånggrupp är en viktig del av det politiska arbetet. Om man vill förändra samhället är det viktigt att föra kampen på alla plan i samhället. Vi måste bygga upp något nytt på alla områden. Vi måste skapa en ny progressiv kultur som är baserad på undertryckta grup-

pers värderingar och som tjänar våra egna intressen. Vi måste skapa nya positiva alternativ till det borgerliga manssamhällets kultur.

Kulturen är en spegling av verkligheten, i de flesta fall så som den härskande klassens män uppfattar den, därför att det är deras värderingar som är förhärskande i samhället.

Men kulturen är inte bara en spegling av samhällsförhållandena den är samtidigt en faktor som kan påverka samhället genom att skildra det så som det upplevs av förtryckta grupper. Genom att göra dessa grupper medvetna om förtrycket och ge dem nya ideal att identifiera sig med är kulturen en del av kampen för ett socialistiskt samhälle. Och den progressiva kvinnokulturen är en del av kampen för kvinnans frigörelse.

Kultur påverkar oss genom att den hjälper oss att tolka och förstå verkligheten och genom att den ger oss ideal och identifikationsobjekt. Vi har behov av att känna igen oss i andra människor och att ha andra människor att ta efter.

Vare sig vi är medvetna om det eller inte påverkas vi av

den kultur vi kommer i kontakt med. Vi tvingas att identifiera oss med de ideal som ställs upp för oss. Så länge borgerliga patriarkaliska värderingar är förhärskande tvingas vi identifiera oss med dem. Och det påverkar vårt sätt att se på verkligheten.

Om vi vill förändra de värderingarna som dessa ideal skapar så måste vi ha ett positivt alternativ att erbjuda i stället.

Därför är det viktigt att skapa en progressiv kultur, en kultur som är baserad på vår egen uppfattning av vår verklighet. Vi måste skapa en kultur där kvinnor kan identifiera sig med kvinnobilder byggda på ett annat ideal än det som är förhärskande i det här samhället. Vi behöver bilder av kvinnan där hon i första hand är en människa med rätt till ett eget liv. Vi behöver bilder av kvinnor som bryter sig loss ur sin könsroll, och bilder av kvinnor som tar del i klasskampen på sina egna villkor.

En kultur som ger oss bilder av kvinnors liv och verklighet så som de uppfattas av kvinnor kan tjäna till att medvetandegöra många om sin situation, den stärker oss i vår kamp att bryta oss loss och skapa en ny verklighet där vi tar aktiv del.

Genom att kulturen ger oss identifikationsobjekt och hjälper oss att tolka verkligheten är den ett viktigt vapen i kampen att göra människor medvetna om sin situation och att skapa en vilja hos dem att förändra sina livsvillkor.

Att skapa en ny kultur är en viktig del av kampen för kvinnans frigörelse och för socialismen.

Vår sånggrupp är en liten del i att skapa en ny kultur.

nea carlsson-townsend

Det finns ett kvinnoförtryck i språket även om vi försöker dölja det genom att t ex tala om riksdagsledamöter i stället för riksdagsmän. Det finns ett manligt, abstrakt språk som är det som gills i samhället. Det finns ett kvinnligt språk, konkret, nyansrikt. Vi kvinnor måste lära oss tala på våra egna villkor och göra oss hörda. Man förändrar inte verkligheten för att man förändrar språket. Men ett riktigt språk är ett steg på vägen att avslöja och förstå verkligheten. Det här är den andra av Annika Nordins två artiklar om språket. Anne Lidén har gjort teckningarna också till den här artikeln.

Visa fram kvinnan i språket!

Substantivet människa är faktiskt femininum på svenska. Men det räcker inte särskilt långt. Bara ett par meningar från subjektet — människa — har hon blivit en han. Alla dessa neutrala människor, som det talas om här och var i texter, är hannar. Och det godtas och betraktas som korrekt. Vi har ett manligt borgerligt språk och det inte bara avspeglar orättvisor det konserverar dem också. Vi upprätthåller dagligen det kapitalistiska, patriarkala systemet genom språkbruket.

Vår värld består av klasser, för att kunna föra klasskamp måste vi avslöja det språk som döljer klassmotsättningarna och använda en riktig terminologi. I världen finns två kön, kvinnor och män. Kvinnorna är förtryckta av männen. För att avslöja detta förtryck och förändra förhållandena krävs dels att man avslöjar kvinnoförtrycket i språket, dels rensar ut kvinnoföraktet.

Likaväl som att lägga dimridåer genom att tala om ökad jämlikhet, kan man lägga dimridåer kring orättvisor genom att ta bort t ex könsbundna titlar. Man kallar riksdagsmännen för riksdagsledamöter och har dolt det faktum att de flesta är män. Man talar om kontaktpersoner och tror att det automa-

tiskt blir hälften av varje kön. Men verkligheten förändras inte i och med att terminologin ändras. Med strömlinjeformade formuleringar undanhålls verkligheten och kvar blir bara en vag känsla av ord som "lokalvårdare" för städerska/städare, går vi inte med på ord som döljer den sneda könsfördelningen i samhället.

Tala om kontaktkvinnor och kontaktmän, när du vet könet, annars om kontaktpersoner. Kalla inte kvinnor för män, förändra ord som "ombudsman", "gärningsman" osv. Ord som "författare", "läkare" osv är inte könsneutrala, de är den manliga formen. När man vill tala om att det handlar om en kvinna gör man tillägget "kvinnlig" läkare. Frågan är om man ska nöja sig med att tala om "manliga" respektive "kvinnliga" författare eller om man ska gå så långt som att återinföra ord som författarinnor, lärarinnor, arbeterskor osv både för att ge oss egna ord, inte bara ta upp de manliga formerna, och för att visa verkligheten samt att ta udden av det löjets skimmer som vilar över vissa "-innor"-former.

Det finns två kön, och det är inte meningen att sudda ut skillnaderna mellan dem genom att kalla alla för perso-

ner. Det är meningen att ordet "kvinna" och kvinnliga former av ord ska ha lika värde som "man" och manliga former. Människor som omnämns är inte automatiskt han. Skriv hon! Visa fram kvinnan i språket!

Det manliga språket

Ordassociationer är ett sätt att närma sig ord, dess betydelse och språkbruket. I en undersökning gjord i Norge fick 1 000 personer hälften kvinnor hälften män, ge associationer till "kvinna" och "man". Till "man" gavs attribut som "arbete" och även "karriär". Men dessa gavs inte till "kvinna". Däremot fick "kvinna" ord som "sex, sexig, säng". Dessa gavs inte till "man". Många fler svarade också "barn" och "mor" till "kvinna" än "barn" och "far" till "man". Det visar sig alltså att "kvinna" mest stod för "mor" och "älskarinna" och "män" för en som arbetar.

I synonymboken (norsk) nämndes också "älskarinna" för "kvinna", men inte "älskare" för "man". I Sverige älskar man inte alls i synonymboken.

I kontrastparet "kvinna-man" är det "man" som dominerar. "Kvinna" och "kvinnlig" används ofta bara i betydelsen "icke-man". Det gäller t ex "yrkeskvinna" som

ju betyder en arbetande kvinna. Eftersom ordet "arbete" ligger inom den sfär som täcks av "man" behövs det inte tilläggas till "man" och om man gör det får ordet en helt annan betydelse — yrkesman. De manliga yrkesbeteckningarna gäller det direkta yrke personen är sysselsatt med, rörmokare, skräddare osv. Detta att det ena ordet dominerar ett motsatspar är inte ovanligt. Men ett språkbruk som tar utgångspunkt i ordet "man" ger naturligtvis den uppfattningen att det är honom det egentligen handlar om.

Sjukbror är en inbiten ungdomspojke!

Jag skulle kunna använda sidor för att ge exempel på det manliga språket. Men det ska jag inte riktigt göra, några exempel kan jag dock inte avhålla mig från att ge, de är hämtade ur slanglexikonet, där det finns mängder av ord på kvinnor. Bara under "A" möter man bla "aftonblad, angora, apa, aptitretare, asbrud, asfaltblomma och atombrallis". Atombrallis är en idealflicka medan däremot atomknutte betyder man som demonstrerar mot atomvapen. Ordet "stramare" har fyra betydelser och kan stå som symbol för den manliga världen. Det betyder 1) vacker flicka 2) sup 3) erektion 4) straffspark. Straffspark kan dessutom betyda samlag.

Många namn på kvinnor antyder att vi är ätbara, vi är "godingar", "puddingar", "ärter" och "kött". Vem du än är så kan du i alla fall bli en munsbit i en mans mun!

Det finns många fler ord som uttrycker i vilket förhållande kvinnor står till män än tvärtom. Det vanligaste är fru/fröken som motsvaras av herre. Säger man "min man" så vilar det något av äktenskap i luften. Säger man "min kvinna" så lutar det nog åt älskarinna. Man säger "äkta

man" men "äkta kvinna" har en helt annan betydelse. I synonymboken står att "maka" betyder förutom hustru, och fru också jämka, knuffa, puffa — jo, nog så sant.

Med språklig manipulation kan man förvrida verkligheten och förtrycka oss. Titta tex bara på hur födseln beskrivs i vanliga talspråk. Man säger att man väntar barn — varifrån?, från vem?, man får barn — varifrån? Jag fick barn — av vem?, hon föddes — av vem? Det intressanta är att det tillfälle då man använder ordet föda som ett aktivt verb är när det används mot oss.

Nämligen "Jamen, det är ju kvinnorna som föder barnen."

Förr talade man om värkar. Så sades det att det skrämde kvinnor. Då fick det heta sammandragningar, en i och för sig korrekt benämning. Men rejäla sammandragningar kan göra hemskt ont och kännas som värkar. Och så är det ju sagt att vi ska föda med smärta. Senare tidens språkforskning har däremot ifrågasatt om bibelns formulering "smärta" inte är en felöversättning från hebreiskan och egentligen står där "arbete". Att göra ett "födsloarbete", om än jobbigt, är en helt annan sak än att "föda med

smärta". Den första formuleringen antyder att kvinnan är ett aktivt subjekt, den andra att hon är passivt utelämnat objekt. Kanske beror så mycket kvinnolidande på en manlig felöversättning?

Vad har en flicka?

I en viss ålder intresserar sig barn för hur de ser ut. Små pojkar frågar om man har någon snopp eller inte. De har sig själva som utgångspunkt och världen består av "de som har snopp" och "de som saknar". Vi kvinnor är en negation till snopp, dvs vi tillhör dem som inget har. Om vi har något har vi oftast ett "hål" enligt sexupplysningsböcker för barn. Vad är ett hål att komma med mot en snopp? Ett hål är nästan som att inte ha något. Det insåg den lilla treåriga tjejen som förtvivlade i flera dagar när hennes lilla bror kommit hem från BB och var, så liten han nu var, försedd med snopp!

Nu är det ju så att vi flickor och kvinnor har hemskt mycket, både en sorts snopp och möjlighet att föda barn, men vi saknar namn på det. Små flickor delar kanske i en viss ålder in världen i "de som kan föda barn" och "de som inte kan". Men de har ändå inget namn för de "kvinnliga könsorganen", när de tillfrågas om vad de har i stället för snopp, och då blir de/vi automatiskt mindre värda — vi "snopp-saknare".

Det finns också många fler benämningar för penisar och oftast har de en positiv klang. Man säger berömmande att någon "har stake" och det är inte illa. Om man säger att någon, en man, är en fitta, då är det verkligen illa. Det mest nedsättande man kan säga om en man är att använda kvinnliga könsord om honom, såvida inte böj eller andra betydningar på homosexualitet är värre, jag vet inte riktigt.

Det finns få namn på "kvinnliga könsorgan" och de som finns uttrycker oftast ett sådant kvinnoförakt att de är helt oanvändbara. Vi har inom kvinnorörelsen diskuterat huruvida vi skulle utlysa en pristävling om ett fint namn på "de kvinnliga könsorganen", dels för vår egen skull dels för att våra döttrar inte ska förbli bara "inte har snopp". Hittills har ingen öppet formulerat den här tävlingen. Själv har jag ritat utslagna rosor och pioner och tyckt mig finna viss likhet. Mitt bidrag i tävlingen blir i så fall "Flika", alluderande på flicka och flikigt.

Många tycker säkert att jag talar om oväsentligheter. Men jag tror inte det. Vi har utan att vi tänkt på det accepterat det kvinnoförtryckande språket. Vi har accepterat ord som

"blygdben" och "blygdläppar". Men vad består orden av, "blygd" kommer av "blygas, skämmas för". Ännu tydligare är det utsagt i danskan där det heter kort och gott "skamben" och "skamläppar". Kan ni komma på liknande vedertagen nedsättande benämning för mäns könsdelar.

Så talar vi också om "små" och "stora blygdläppar". En gynekolog berättade för mig om en gammal kvinna, som kom till henne som patient. När gynekologen skulle undersöka kvinnan brast hon i gråt. Gynekologen frågade varför och kvinnan berättade. Hon skämdes så. Hon skämdes så mycket att hon aldrig hade gift sig trots att hon varit förälskad en gång för länge sedan. Vad hon skämdes så för var att hennes "små blygdläppar" var större än de "stora". Hon är säkert inte den enda som tack vare språket skäms för sina "missformade" blygdläppar. Förändra språket! Låt språket avspegla verkliga förhållanden, inte myter och förakt.

Avtäck verkligheten!

Paolo Freires revolutionära pedagogik är ett strålande exempel på vilka krafter som lösgörs när verkligheten avtäckas och saker kallas vid dess rätta namn. Freires metod syftar till att alfabetisera och politiskt medvetandegöra samtidigt. Vid militärkuppen i Brasilien 1964 ansågs hans metod för farlig och Freire förvisades.

Så här kan ett exempel på hans metod se ut?

Pedro arbetar
Hans hustru arbetar också
De arbetar för att hjälpa sin familj

Men Pedros familj lider av svält

Folket arbetar och lever i svält

Är det rättvist att Pedros familj svälter?

Är det rättvist att folket le-

ver med tom mage, att de svälter?

Är det rättvist att folket alltid svälter?

Freire har insett språkets karaktär som förtryckarinstrument och använder det omvänt som ett medel till politisk medvetenhet. Det är något att ta fasta på och lära av. Men även hos Freire är det bara Pedro vi får möta — hans hustru förblir namnlös. Vi måste se till att vi även får möta verkliga kvinnor i språket, inte bara hustrur.

Kvinnospråk

Det finns lite grann forskning om gruppsspråk, tex kåkspråk, dialekter osv. Gruppsspråk kan vara dels socialt dels geografiskt. Såvitt jag vet finns det minst forskning om kvinnospråk. Varsågod, sätt igång? Vilka är de generella likheterna i kvinnospråk? Vad är bundet till klassen?

Alla förtryckta grupper har ett språk, även om det kan vara begränsat. Att det kan utvecklas till en medvetenhet om den egna situationen, vet vi.

Det finns de som tror att kvinnorna ursprungligen utvecklade språket. I deras arbete med barnen och de andra kvinnorna var det nödvändigt att kunna kommunicera. Det heter ju också modersmål. Att vara tysta och snabba var däremot viktigt i männens sysselsättningar — jakt och fiske.

— Utbilda en kvinna och du utbildar hela nationen säger man i Tanzania. Det berättade ordföranden för landets nationella kvinnoorganisation.

— Vi kvinnor är pedagoger, vi vill bli förstärkta, sa Rita Liljeström, sociolog, apropå kvinnors sätt att tala.

Kvinnor talar sällan fikonspråk, och inte heller svär de

NYÅRSRESA MOSKVA

28 dec — 4 jan.

Flyg, hotell, helpension,
Sightseeing 2 biljetter, Nyårssupé
Trojka färd

1.290: 1:a klass

1.175: turistklass

Förbundet

Sverige—Sovjetunionen

Katarinavägen 20

116 45 Stockholm

tel: 44 64 34

För resor till SOCIALISTISKA LÄNDER

Gruppresor — paketresor
specialresor — sport- och
träningsresor m m

Kontakta

BALTOR SYD

Kommendörsgatan 7 B,

211 50 MÄLMÖ

tel 040/10 36 60-64

så mycket enligt professor Gun Widmarks forskning i kvinnospråk. Enligt henne använder kvinnor kortare meningar än männen. De har inte så många underordnande sats. Därför drabbas de inte heller av olyckan att inte hitta ut ur sina språkliga labrynter. Kvinnor använder fler adjektiv. De kan tex beskriva färger och känslor i mer nyanser. Kvinnor använder fler ord för hus och hem. Kvinnor har en tendens att höja rösten i slutet av ett påstående så att påståendet får formen lite av en fråga. I uttalet strävar kvinnor mer efter att hålla sig till föreskrifter. Det tror Gun Widmark beror på att kvinnor är osäkrare och behöver en norm att hålla sig till.

Enligt en undersökning beskriven av Rita Liljeström har flickor i genomsnitt bättre minne, livligare associationer samt i tidigare ålder större verbal förmåga, särskilt när det gäller bra uttal, ordförråd och ordflöde, satslängd, grammatik och läsning.

Om samma sak — kvinnors uttal — säger alltså Rita Liljeström att kvinnor har bra uttal och Gun Widmark säger att i uttal strävar kvinnor att hål-

la sig efter förebilderna. Dom beskriver samma sak men på olika sätt alltså blir tolkningarna av verkligheten olika.

Redan 1899 beskrev en svensk språkforskare kvinnors sätt att tala. Han talar om kvinnospråkets "plötslighet och föränderlighet" och påstår att hos kvinnan dominerar känslan och hos mannen förnuftet.

1974 säger språkforskaren Widmark så här:

— Kvinnor är inte så emanciperade som många tänker sig. De har ännu inte riktigt tillägnat sig det logiska sättet att tala. I gengäld slipper de många av otympligheterna i det för sin logik mest berömda manliga språket — kansli-språket.

Du har rätt, Gun, det slipper vi. Men vår ambition är heller inte att bli så emanciperade att vi slutligen finner oss hängda i våra egna snirkliga formuleringar.

— Om en människa talar och skriver på ett tillkrånglat sätt, kan man misstänka att personen känner likadant, säger en annan språkforskare. Den som känner varmt och medmänskligt har förmodligen också ett enklare, mänskligare språk.

efter andra. De klarar inte av tankearbete som kräver långa sammanhängande sekvenser av inre koncentration. Troligen är det så för många kvinnor. Kanske är det därför vi aldrig uttrycker oss med långa snubblande meningar. Vi hinner helt enkelt aldrig tänka några sådana, innan dess har vi avbrutits.

Det är inte bara så att män talar krångligare. De talar också mer, även om det är kvinnor man kallar för skvalterkärningar, pratmostrar och sladdertackor. Men en finsk undersökning visar att även om kvinnor utgjorde en tredjedel av ett mötets deltagare var det bara en femtedel av dem som begärde ordet. När de väl öppnade munnen uppträdde de sakligt och konstruktivt. Andelen osakliga framträdanden var större bland män. Snackpåsar?

Tala på ditt sätt!

Män och kvinnor talar alltså olika och det är det manliga språket som är förbundet med status och prestige. Lyssnar man noga i mansdominerade församlingar så kan man märka att talarna lyssnar mindre än de presterar. Medan den ene talar, sitter den andre och funderar på nästa

Kan man inte fixera en upplevelse med ord, så kan man inte heller fixera själva upplevelsen
Gustav Jonsson

I Rousseaus uppfostringsråd till döttrar sägs att de skulle tränas att avbrytas mitt uppe i en lek, för att vara beredd att alltid gå ifrån sina sysslor närhelst barn eller man kräver deras uppmärksamhet. Det är än idag många kvinnors vardag.

Man har iakttagit att barn som är mycket beroende av vuxna är lätta att distrahera. De avbryter sina tankeprocesser för att iaktta och rätta sig

inlägg. Som kvinna i mansförsamling gäller det först att våga resa sig upp och tala. Men man kommer att märka att det inte "hörs" dels beroende på den "svaga rösten" dels för att språkdräkten är felaktig. För att bli hörd måste man lägga sig till med det manliga abstrakta språket. Men det ska vi inte acceptera. Vi ska tala på våra egna villkor, på vårt sätt och männen ska lära sig lyssna till det!

I Danmark gjordes en TV-inspelning av ett samtal mellan några kvinnor. De hade den gemensamma erfarenheten att de varit på kvinnoläger tillsammans. I nästan en timme talade kvinnorna med varandra oberörda av TV-kamerorna. Några andra kvinnor har gjort en analys av detta samtal. Jag ska referera några iakttagelser ur denna undersökning.

Det var inte en debatt mellan kvinnorna där det gällde att tala längst och bäst. De önskade tala med varandra utifrån sina erfarenheter. De lyssnade och backade upp varandra, de lät alla tala. Det fanns en solidaritet mellan dem som gjorde att gruppen fungerade som en person

Litteraturförteckning

- Blakar: *Språk er makt*, Pax 1973
Freire: *Pedagogik för förtryckta*, Gummessons 1972
Gregersen m fl: *Klasserprog*, Borgen/Basis 1974
Liljeström: *Jämställdhetens villkor*, SRs förlag 1968
Låginkomstutredningens *Politiska resurser*
Wernström: *Fiendens språk*, Oktober 1974
Christensen m fl: *TV-udsendelsen om Femø-lejren "Kun for kvinder"*, Köpenhamns universitet 1972
Dagens Nyheter 3/3 och 24/5 1974

istället för en rad personer som kritiserade varandra.

Solidaritetskänslan tog rent språkligt uttryck i att de använde "eller hur", "väl" osv. De talade utifrån ett förväntat accepterande, som gruppen mycket riktigt ger i form av små ord som "ja, det är riktigt" instämmande skratt, tystnad.

En annan först knappt märkbar del av solidaritetsspelet dem emellan är det sätt på vilket det ena inlägget griper tag i det andra, inte för att motsäga och omdefiniera utan för att stötta och föra vidare.

Deras språk hade också en associativ form. Det ena inlägget ger det andra och på så vis inringas och klargörs orsakssammanhången. De börjar med att tala om "folk" gick via "människor", "varje människa", "kvinnor", till "vi". Det är inte en upprepning som man först kan tycka. Det är en rörelse från ett svagt förnimmande till en närmare precisering.

"När jag pratar med andra kvinnor så känner jag att det verkligen är mina ord, min situation vi befinner oss i." Ur boken "Kvinnor i alla länder."

Det är viktigt att inse att en stark solidaritetskänsla, gemensamma erfarenheter också kan upplevas och uttryckas med redskapet språket.

Ett "eller hur" i slutet av en mening måste inte tolkas som osäkerhet eller bristande uttrycksförmåga. Det kan vara uttryck för solidaritet, en gemensam generell upplevelse och en gemensam styrka.

När vi talar med varandra, kvinnor med kvinnor, är det liksom lättare att förstå varandra. När samtalet flyter som bäst är det som om orden får ett annat värde. Vi talar utifrån vår egen situation. Så-

dana lyckliga språkliga situationer ska vi försöka skapa och bygga vidare på.

Det ligger en styrka i att kunna — och våga — förbinda sin egen situation och sina egna problem med gemensamma problem, samhällsproblem. En sådan samtalsform gör också att alla kan vara med, alla har exempel och erfarenheter att bidra med. Konkreta exempel gör det möjligt att identifiera sig med det sagda. Man kan nicka igenkännande till de erfarenheter man hör berättas om och på så vis med utgångspunkt från egna erfarenheter förstå vad det handlar om i stort.

Tystnaden är en viktig del av språket

Ivar Lo

Håller vi kontakt med vår egen erfarenhet, våra egna upplevelser finns det också ett samband mellan våra stora och små problem, vårt samhälle och världen. Då hamnar vi heller inte så lätt i situationer av falskt samförstånd som det manliga abstrakta språket vill locka oss till. Beskriv verkligheten på ditt sätt med konkreta ord, då är det lättare att förstå och få grepp om den.

Kom ihåg!

Man förändrar inte verkligheten för att man ändrar språket. Men ett riktigt språk är ett steg på vägen att avslöja och förstå verkligheten.

Avslöja kvinnoförtrycket i språket!

Använd inte kvinnoföraktande formuleringar!

Världen består av kvinnor och män. Visa fram kvinnan i språket!

Kom med förslag på användbara ord för de "kvinnliga könsorganen".

Tala på ditt sätt!

Försäkra billigare om du kan!

De allra flesta bilägare vinner på att försäkra hos oss. (Premiesituationen från i våras är med andra ord oförändrad.)

Slå en signal så får du veta den exakta Folksam-premien för din bil.

P.S. Bonusen får du behålla om du byter bolag på försäkringens årsförfallodag. Och har du minst bonusklass 5 så kan du gå över till vår bilförsäkring med skadekonto — med ännu lägre premie!

Vi pressar premierna!

Lägsta möjliga premienivå är en självklar ambition för

ett kooperativt företag. Den når vi genom att utveckla ändamålsenliga försäkringar, genom effektiv skadereglering och genom aktiv skadeförebyggande verksamhet. Erfarenhet skaffar vi oss bl a vid vår experimentverkstad i Växjö, som forskar i trafiksäkerhet och utvecklar rationellare reparationsmetoder. Vi ger också anslag till fristående forskare och driver upplysningsaktiviteter om trafiksäkerhet.

Att pressa premierna och minska riskerna är ett gemensamt intresse för oss och våra försäkringstagare.

Våra kontor är öppna mellan kl 08—18 måndagar — fredagar.

Ring! Vi kommer när du har tid!

FOLKSAM

Kort om böcker

Rita Liljeström: *A Study of Abortion in Sweden*. *Allf*

Till befolkningskonferensen i Bukarest fick Rita Liljeström i uppdrag att göra en studie över abort i Sverige. Hon har tagit det till utgångspunkt för en oerhört spännande studie av det demografiska (befolkningsstatistiska) mönstret i Sverige från slutet av 1700-talet till dagens kontraceptiva (fruktsamhetskontrollerande) samhälle. Hon tar upp äkten-skapets betydelse som kontrollorgan, kyrkans roll som väktare. För den gifta kvinnan rådde plikten att föda, för den ogifta en sträng sexualmoral. Abort bestraffades med döden. Fruktamheten kontrollerades genom sena giftermål. Det blir helt tydligt att kvinnans fruktsamhet är något som samhället — inte kvinnan — kontrollerar — Jämför med Erland Hofstens rapport från Bukarestkonferensen i detta nummer och situationen för u-landskvinnorna idag!

Socio-historiskt går abortfrågan tillbaka på två grundproblem: legitimiteten och kvinnans behov av beskydd, skriver Liljeström. Idag, när kvinnan i Sverige själv har kontrollen (åtminstone i teorin) över sin fruktsamhet genom preventivmedel och fri abort står vi inför en helt ny historisk situation. För första gången kan kvinnan på allvar kräva lika rätt till deltagande i produktionen och samhällslivet — och kräva av mannen att han delar föräldraskapet på lika villkor. Det är en situation som också kommer att innebära en helt ny situation för mannen. Det här är bara några av tankegångarna i Liljeströms bok (hon belyser också de ensamma mödrarnas situation på ett helt nytt sätt, bl a). Den har utgivits på engelska och förlaget planerar ingen utgivning av den svens-

ska originalversionen. Det är obegripligt och nästan skandalöst, när vi nu fått tillgång till en så viktig kunskap och ett så centralt inlägg i kvinno-debatten.

LW

Pockettidningen R 4/74: "Ursäkta, det fattas en spänn..."

Fotografen Mikael Wahlberg och psykologen Lennart Grosin har under ett år följt "gubbarna" i Stockholm. I det här R-numret med nästan lika mycket bild som text dokumenterar de sitt material (de kommer också att göra en utställning på Stadsmuseum i Stockholm). Det är ett skrämmande reportage från samhällets botten. Man kan inte låta bli att reflektera över den mansroll som ligger bakom gubbarnas problem och som gör att de nästan bara har att gå under när de förlorar jobb och familj. Manssamhället kräver sina rundliga tributer också bland männen.

LW

Maria Bergom-Larsson: *Människan i det vertikala samhället*.

PAN

En vägran att acceptera det borgerliga samhällets dualistiska världsbild i kvinnligt-manligt, själ-kropp, privat-offentligt är för Maria Bergom-Larsson en röd tråd i hennes kritikerskap. I stället vill hon betrakta "världen, samhället och människan som en totalitet". Kring det temat har hon i den här boken samlat ett antal artiklar och es-särer. Eftersom hon är litteratur-doktor är det framför allt litterära texter hon granskar när hon kritiserar samhällets ideologi-produktion: Hjalmar Bergman, Delblanc, Strindberg, Kafka m fl. Men det finns också några artiklar som handlar om kvinnokampen. Bl a analyserar hon *Femina* utifrån

den danska EVA-bokens modell och tar upp "de maktlösa språk", kvinnornas brist på ett nytt språk som förenar kvinnorollens konkreta, psykologiska och känslomässiga språk med mansrollens logiska, analytiska. I den tidigare opublicerade "Anteckningar kring familjen", gör hon vissa analyser kring familjens förändrade funktion och roll i det senkapitalistiska samhället.

LW

Röster om IB.

Gidlunds.

En redaktionsgrupp inom IB-kommittén gick ut med ett uppdrag där de bad "vanliga människor" berätta om sin upplevelse av IB-affären. Bidragen kommer från olika generationer och klasser och politiska grupperingar, men tillsammans ger de bilden av ett folk som vaknat, berett att försvara sin frihet och "rensa vår grumliga sjö, som heter SVERIGE" (ur en dikt av Elvi Remes-Blomgren). Det har blivit en samling brev, dikter, berättelser, teckningar som värmer och stärker.

LW

Läsarbrev

Artikeln om sex timmars arbetsdag var bra på många sätt och vis. Men att kvinnor börjar förvärvsarbete av ekonomiska skäl är nog inte hela sanningen. Många gör det för att de inte står ut med att "gå hemma" — inte står ut med att vara ensamma och inte ingå i någon slags gemenskap, inte heller vill vara helt beroende av sina män för försörjning och fickpengar... De tar hellre alla de besvär som ett förvärvsarbete för med sig än att gå där isolerade tillsammans med barnen hela dagen. Att umgås med småbarn jämt och ständigt är förresten också påfrestande och krävande... Ja, jag känner småbarnsmamnor som tycker att det är jobbigare att vara hemma än att "jobba".

Från jämställdhetsdelegationen:

I höst bygger kommunerna omkring 8 400 nya daghemsplatser. Det är rekord hittills. Men planerna för 1975 och 1976 uppvisar en mycket kraftig nedgång. Andra halvåret 1975 blir det t ex bara ca 2 000 nya daghemsplatser.

Det framgår av socialstyrelsens kommunenkät 1974. Uppgifterna har samlats in under augusti. Siffrorna är än så länge preliminära, eftersom några kommuner saknas. Men tendensen är helt klar.

— Det är glädjande att kommunerna bygger så mycket i år. Tydligen har regeringens stimulanspaket haft effekt. Det innehöll bl a en tillfällig fördubbling av de statliga anordningsbidragen.

Så säger statsrådet Anna-Greta Leijon, som är ordförande i delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. Delegationen har genom olika aktioner i år försökt driva upp uppbyggnadstakten för kommunala daghem och fritidshem.

— Men bilden av utvecklingen de närmaste åren är i stället mycket dystert.

— Vi hade räknat med en större vilja hos kommunerna att fortsätta på den inslagna vägen och verkligen satsa på en snabb expansion av sin barnomsorg. Nu hoppas vi att de här siffrorna ska väcka livlig debatt på det lokala planet.

Enligt socialstyrelsens enkät finns det nu drygt 60 000

Därmed naturligtvis inte sagt att vi inte ska arbeta för förbättringar. De viktigaste är väl nu just sextimmarsdagen och rätt till bra daghem för alla barn.

Något borde göras för att förena alla som uttalat sig för sextimmarsdagen i en front, som ska samla så många som möjligt (både kvinnor och män) till kamp för det kravet.

ROSEMARIE LIND

daghemsplatser och knappt 18 000 platser i fritidshem.

Den 1 juli 1975 ska det finnas omkring 71 000 daghemsplatser och 23 000 fritidshemsplatser. Motsvarande siffror för 1976 är 77 600 och 25 000.

LO:s ordförande Gunnar Nilsson sade i ett tal i början av juni bl a följande om utbyggnaden av daghem och fritidshem:

— Enligt vårt program 1969 skulle vi 1975 ha 120 000 daghemsplatser motsvarande 50 procent av behovet.

— Med nuvarande planerade utbyggnadstakt uppnår man 1980 bara 37 procents behovstäckning! Mot 50 som barnstugeutredningen räknade med och mot de 50 som LO ville se redan nästa år.

Den aktuella enkäten tyder på att inte ens de 37 procents behovstäckning som Gunnar Nilsson här talar om kommer att uppnås till 1980.

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor krävde i februari att Svenska kommunförbundet skulle uppmana sina medlemmar att satsa mer på barnomsorgen. Kommunförbundet gick också ut med ett cirkulär till kommunerna där man bl a sade:

— Med hänsyn till vikten av de i jämställdhetsdelegationens skrivelse behandlade problemen finner styrelsen det ändock vara angeläget att kommunerna noga överväger sina möjligheter att i ökad utsträckning tillgodose behoven av utbyggd barnstugeverksamhet.

*

Delegationen gjorde också i våras en uppvaktning om utbildning av personal till förskolan. Utbildningen måste byggas ut kraftigt om inte den brist som redan finns ska bli ett hinder för den utbyggnad man hoppas på. Barnstugeut-

redningen beräknar att man 1975—80 måste utbilda mellan 29 800 och 50 000 personer utöver vad som nu planeras för att barnstugornas behov av välutbildad personal ska kunna tillfredsställas. (Skillnaden i beräkningen beror på utbyggnadstakten). Bland de extraordinära åtgärder man föreslog vid uppvaktningen hos de ansvariga statsråden märks:

— kapaciteten för arbetsmarknadsutbildning till barnskötare ökar väsentligt, — de två specialkurserna för utbildning av barnskötare inom gymnasieskolan bibehålls under en övergångsperiod,

— grundkurs i vård av psykiskt utvecklingsstörda bör ges en inriktning på förskolebarn med särskilda behov,

— yrkesverksamma dagbarnvårdare/barnvårdare och andra personer som har viss utbildning för verksamhet med barn vidareutbildas, — arbetslösa lågstadielärare ges möjlighet till vidareutbildning till förskollärare och fritidspedagoger,

— arbetslösa, både män och kvinnor, erbjuds arbetsmarknadsutbildning för arbete bland barn och ungdom.

*

FN:s generalsekreterare har uppmanat alla länder att inför FN:s internationella kvinnoår upprätta en nationell kommission för jämställdhet mellan män och kvinnor. I Sverige kommer Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor att stimulera och samordna aktiviteter i Sverige med anledning av internationella kvinnoåret. Till detta har följande fyra personer adjungerats till delegationen: Christina Högmark Frykholm, och Lars Tillfors, Utrikesdepartementet, Marika Fahlén, SIDA och Lars Eriksson, Svenska FN-förbundet.

Vi kräver:

USA och Saigon måste omedelbart följa Paris-avtalet!

Som Ni kanske har läst förut i "Vi människor" var jag i våras som SKV:s delegat i Vietnam. På en tvådagars bussresa till Quang Tri, den nordligaste provinsen i de av FNL befriade sydvietnamesiska områdena, gjorde vietnamesernas ständigt återkommande replik ett djupt intryck på mig: Låt svenskarna erfara verkligheten i Vietnam och de kommer att kämpa för kravet att Parisavtalet följs, de kommer att skapa opinion, en större opinion för Parisavtalet.

Det är nu snart två år sedan Parisavtalet undertecknades. Men Vietnam har så gott som försvunnit från massmedias rapporter, trots att Saigonjuntan dagligen gör hundratalet flygräder mot befolkningen i Sydvietnam. Juntan har föst ihop mer än en miljon människor i bevakade flyktingläger omgivna av taggtråd. Idag plågas och torteras mer än 200 000 politiska fångar i Thieus fängelser. För majoriteten av familjerna i Saigonkontrollerade områden räcker månadslönen inte ens till mat i femton dagar.

USA har 25 000 militära rådgivare, som leder Thieus krigsmakt, till vilken vanliga vietnameser tvångsinskrivs för att sedan bli kanonmat. USA betalar 85 % av juntans budget och är på så sätt den yttersta garantin för att Thieus terror skall kunna upprätthållas.

Allt detta sker stick i stäv mot Parisavtalet,

som USA, Saigon, PRR och DRV skrev under i januari 1973.

Vi i Vasastadens samarbetskommitté har tagit initiativ till en namninsamling för att väcka opinion och för att sprida kännedom om USA/Saigons brott mot Parisavtalet. USA:s regering är inte okänslig för världsoptionen — det har vi sett exempel på tidigare. Dess terrorbombningar mot Hanoi under december 1972 mötte tex en stark och enad världsoption.

Det vietnamesiska folket har många vänner i Sverige och har vunnit många hjärtan för sin rättvisa kamp för frihet och nationellt oberoende. Låt oss därför nu sprida kännedom om läget i Vietnam av idag och skapa den opinion som det vietnamesiska folket väntar och önskar av oss.

Men hur gör vi detta bäst? Vi träffar dagligen vänner och bekanta, skol- och arbetskamrater. Med alla dem och många fler måste vi prata och övertyga dem om att också de bör gå ut med listor och samla namn. Räkningen av listorna kontrolleras av de deltagande organisationernas representanter. Listorna bränns efter räkningen. Jag föreslår att Ni klipper ut den lilla listan ifylld med namn och skickar den till nedanstående adress. Lycka till!

För Vietnams folk
Mia Emsheimer

VI UNDERTECKNADE FÖRDÖMER USA/SAIGONS AVTALSBRÖTT. VI UPPMANAR DEN SVENSKA REGERINGEN ATT PÅ ALLA SÄTT VERKA FÖR ATT OVANSTÄENDE KRAV UPPFYLLES.

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Skicka in listan och beställ fler från: "Följ Parisavtalet" Box 101 38, 100 55 Stockholm 10

Vasastadens Samarbetskommitté "USA ut ur Indokina"

Emmauskommunen Sthlm, FIB/K Vasa, SKP-Vasa, Svenska Kvinnors Vänsterförbund-innerstaden, Solidarisk handel, Vasa-Frescati FNL-grupp.

Räkningen av listorna kontrolleras av de deltagande organisationernas representanter. Listorna bränns efter räkningen.

Skicka in listan snarast, även om den inte skulle vara fulltecknad.

För Indokinas kvinnor och barn

Postgiro 513 23-4

I Indokina möts i sanning två världar. Å ena sidan den som kännetecknas av en hänsynslös förintelse av människan, å andra sidan den som präglas av omsorg om människan, om barnen, om allt som lever och hör framtiden till. Å ena sidan de ofattbara ekonomiska insatserna för att tillintetgöra människor, bebyggelse, kultur, natur och livsbetingelser — allt för ett litet fåtals intresse av att bibehålla ett samhällssystem som bygger på ohejdad utsugning och förnedring av människan. Å andra sidan oändligt blygsamma ekonomiska resurser som till sista öret används för att ge barnen skydd, skapa skolor, sjukhus, kulturinstitutioner — enkelt sagt ett människovärdigt liv åt miljonerna.

Bakom krigets, grymhetens och förstörelsens krafter står USA-imperialismen. Drygt tjugo månader efter Parisöverenskommelsen som skulle ge fred åt Indokinas folk fortsätter kriget. USA struntar i alla överenskommelser. Miljontals ton krigsmaterial pumpas oavbrutet in till folkens fiender: juntorna i Saigon och Phnom Penh. I militärstaberna sitter amerikaner kvar och dirigerar krigsoperationerna. Enligt Parisöverenskommelsen skulle fångarna befrias och få återvända hem. Men fortfarande pinas hundratusentals män, kvinnor och barn i tortyrkamrar och fängelsehålor. Miljontals flyktingar, som enligt överenskommelsen skulle få fri lejd till sina hemorter, kvarhålls i lägren där de svälter och går under.

Den indokinesiska värld som står för frihet, oberoende och social rättfärdighet — det är vår värld, den som vi med alla krafter vill stödja. Vi accepterar inte förtrycket, utsugningen och förnedringen av människan. Vi slår oss inte till ro med en fredsöverenskommelse som bara finns på papperet. Vi känner oss förplikta-

de att sprida kunskap om vad som verkligen sker i Indokina och på alla sätt stödja dess folks kamp mot USA-imperialismen och dess hantlangare i Indokina.

I denna tidning finner du ett inbetalningskort. Använd det för att ge uttryck åt den solidaritet du känner med folken i Indokina. Du kan vara förvissad om att varje krona du ger får ett flerdubbelt värde hos dem: ett vänskaps- och solidaritetsbevis som de skattar oändligt högt.

Så till vår redovisning, som denna gång inte är så lång. Vi är säkra på att ni ser till att den blir mycket mycket längre i nästa nummer, som blir vårt julnummer.

Transport	276.982:68
Hildur Lönnström, Porjus	100:—
Anny Öhman, Porjus	100:—
Greta Englund, Skärholmen	50:—
Maja Bolling, Göteborg,	
Till Olof Ericssons Minne	200:—
Ingrid Lyberg, Spånga	20:—
Maja Kinnman, Stockholm,	
Till Siri Derkerts minne	100:—
Arnild Larsson, Göteborg,	
Till minne av Knuth, Nisse	
o. Bror	50:—
Grupp 8, Sundsvall	215:—
Elly Francke, Göteborg	25:—
Edith Hübinette, Västra Frölunda	50:—
Gunborg Gustavsson, Syninge	20:—
Linnea Andersson, Göteborg,	
Till Nils Anderssons minne	100:—
Agneta Cloarec, Bromma	25:—
Rita Vinde, Stockholm	50:—
Anneröslil Pettersson, Rönninge	25:—
Svea Söderman, Johanneshov,	
Till Käthe Karlssons minne	50:—
Elsa Holmström, Mölndal	10:—
Gm. Mia Emsheimer, Stockholm,	
bössinsaml.	761:50
Iris Leja, Stockholm	20:—
Kronor	280.954:18

Kvinnofestival i Köpenhamn

Omkring 10 000 kvinnor samlades en lördag i augusti till festival i Faelledparken i Köpenhamn. Solen strålade över alla som picknickade i gröngräset. På stora scenen pågick program från kl 2 tills det blev mörkt vid 8-tiden. Under banderollen "Ingen kvinnokamp utan klasskamp — ingen klasskamp utan kvinnokamp" talade representanter för olika kvinnoorganisationer, partier, fackförbund. För SKV talade Eva Palmaer. Mellan talen sjöng kvinnosånggrupper och uppträdde teatergrupper. Runt om stod de stora grågröna militärtälten från Femø-lägret: ett för debatt, ett för underhållning, ett för barn, ett för konst, ett för mat, ett för information. Dessutom stånd med försäljning av böcker, tidskrifter, märken, skivor etc. Det var en massiv kvinnomanifestation, otänkbar fortfarande för några år sedan. Man upplevde starkt hur mycket som hänt, hur kvinnorna nu formulerar sig själva och för kampen på sina egna villkor.

På kvällen var det fest i Folkets Hus — bara för kvinnor. Inte på grund av manshat utan för att man vill ha en fest i systerskap. Förresten skulle männen inte fått rum — det var knappt alla kvinnor kunde komma in.

LW

Kvinnor i alla länder
22:50
gidlunds

Länsmansgårdens
Tobak
Daggdroppegatan 2 - Tel. 54 45 72

VIETNAMESISK GRAFIK,
varor fr Kina, DRV, DFR Korea.
SOLIDARISK HANDEL
Kungssteng 27. Tel 08/31 86 42
(Nära T-banan, Rådmansgatan)

Intourist inbjuder Er att göra en resa till Sovjetunionen

Det mest intressanta under höst—vintersäsongen 1974—1975 är resor till huvudstäderna i våra 15 unionsrepubliker, till konstfestivalen, samt voli- och rekreationsresor till kurorterna.

Besök Sovjet i år — under 50-årsjubileet av de diplomatiska förbindelserna med Sverige.

Res individuellt eller i grupp — med flyg, båt, tåg, buss eller egen bil. Bland tusentals sevärdheter kan nämnas Kremles murar i Moskva, det gigantiska Bratskkraftverket i Sibirien, Samarkands åldriga moskéer, Kievs vackra avenyer, Kaukasiens och Krims berömda kurorter och Oktoberrevolutionens vagga — Leningrad.

För att boka resan (med flyg, båt, tåg, buss eller bil) vänd Er med förtroende till Eder resebyrå. Bl a Reso, Nyman & Schultz/Nordisk, LB-Resor, Folkturist/Baltor, Motormännens Resetjänst, Globetrotter, Haman Resor, Fritidsbuss, SJ Resebyrå, Svedberg & Kronberg och andra. Ni kan även beställa resan genom Förbundet Sverige—Sovjetunionen.

Var god sänd information om:.....

Namn

Adress

Postnr/Postadr

För ytterligare information vänd er till er resebyrå eller direkt till Sovjetunionens Turistbyrå Intourist, Sergelgatan 21, 111 27 Stockholm, tel 08/21 59 34.